

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Evangelická teologická fakulta

Katedra Pastorační a sociální práce

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**Genderová studia, rodinná studia a jejich
pojetí rodiny**

**(Gender studies, family studies and their view
of the family)**

Gabriela Ilyková

Praha 2015

Vedoucí práce:

Mgr. Petr Jandejsek, M.A.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci s názvem: „Genderová studia, rodinná studia a jejich pojetí rodiny“ vypracovala samostatně pod vedením Mgr. Petra Jandějska, M.A., s použitím literatury, uvedené na konci mé diplomové práce v seznamu použité literatury.

V Praze, květen 2015

.....

podpis

Anotace:

Tato bakalářská práce se zabývá rodinou, konkrétněji způsobem, jakým na ni nahlíží genderová a rodinná studia. Zároveň se zabývá otázkou, co jsou genderová a rodinná studia, jaký je jejich smysl a účel, i na co jsou především zaměřena. Jelikož inspirací k napsání této práce bylo obvinění genderových studií z narušování morálky šířením feministických a podobných ideálů, a jelikož toto obvinění bylo vzneseno ze strany představitelů jedné z křesťanských církví, tato práce se bude zabývat i otázkou vazby mezi genderovými studii a feminismem, jakož i způsobem, jakým rodinu pojmají feminismus i křesťanství, s cílem určit zda genderová studia lze skutečně označit za hrozbu pro křesťanskou morálku.

Klíčová slova: Genderová studia, rodinná studia, feminismus, křesťanství, rodina, ženská práva v Evropě, vývoj evropské rodiny

Annotation:

Title: Gender studies, family studies and their view of the family

This thesis is focused on family, specifically on the way it is viewed by gender studies and family studies. It is also focused on the question what are gender studies and family studies, what is their meaning and purpose, and what is the main focus of their work. Because the topic of this thesis was inspired by an accusation of gender studies from disturbing morality by spreading feminist and similar ideals, and since the allegations were raised by representatives of one of the Christian churches, the thesis will address the issue of linkages between gender studies and feminism, as well as the way how families are viewed by feminism and Christianity, in order to determine whether gender studies can truly be described as a threat to Christian morality.

Key Words: Gender studies, family studies, feminism, Christianity, family, women's rights in Europe, European family development

OBSAH

1. ÚVOD	05
2. PASTÝŘSKÝ LIST A „GENDEROVÁ IDEOLOGIE“	06
3. GENDEROVÁ STUDIA	19
3.1. DEFINICE	19
3.2. PŮVOD GENDEROVÝCH STUDIÍ	23
4. RODINNÁ STUDIA	27
4.1. RODINNÁ STUDIA V TEOLOGII	27
4.2. RODINNÁ STUDIA V EKONOMICE	28
4.3. RODINNÁ STUDIA V PSYCHOLOGII	31
4.4. SHRUTÍ ZÁKLADNÍCH CHARAKTERISTIK RODINNÝCH STUDIÍ	33
5. RODINA	35
5.1. VÝVOJ RODINY V EVROPĚ	35
5.2. VZTAH MEZI RODINOU A KŘESŤANSTVÍM	45
5.3. VZTAH MEZI RODINOU A FEMINISMEM	50
6. ZÁVĚR	53
ZDROJE	54

1. ÚVOD

Téma této práce bylo inspirováno obsahem Pastýřského listu, dokumentu sepsaného členy Slovenské katolíckej cirkve, ve kterém je tvrdě odsouzena „genderová ideologie“, především jako hrozba pro instituci rodiny. Je zde vycházeno z předpokladu, že onou „genderovou ideologií“ jsou míněna genderová studia, vědecká disciplína, která svým způsobem odpovídá způsobu, jak je „genderová ideologie“ v Pastýřském listu popisována.

V první následující kapitole bude proveden pokus o vysvětlení, jakým způsobem jsou genderová studia napadána Pastýřským listem, i zamyšlení se nad otázkou, zda genderová studia údajně nepředstavují hrozbu, protože napomáhají k šíření liberalistických ideologií, které jsou pro křesťanství nepřijatelné. K tomu je třeba pochopit, jak spolu genderová studia a liberalismus souvisejí. Snaha o porozumění této potenciální souvislosti bude zároveň využita k pochopení, proč byl pojem „genderová ideologie“ v této práci vyložen jako genderová studia, tím že nejdříve představíme argumenty, které podporují domněnku, že se pod pojmem „genderová ideologie“ skrývají feminismu a podobné ideologie, jako tolerance vůči homosexualitě. Následně budeme seznámeni se skutečností, že tyto ideály jsou dnes vnímány jako nedílná součást liberalismu, přičemž bude vysvětleno proč. Zároveň se v první kapitole ohlédneme na možný důvod, proč se mohou křesťanství a liberalismus dostávat do sporu, především z jakého důvodu by mohl představitel křesťanské víry označit liberalismus za hrozbu rodiny. Na závěr bude vysvětleno, jak do všeho zapadají rodinná studia.

Ve dvou následujících kapitolách bude samostatně provedena podrobná analýza genderových i rodinných studií, jejich vznik, zaměření a účel. Aby byly uvedeny na pravou míru otázky, které vyvstanou ve druhé kapitole, pátá kapitola se bude zabývat pojetím rodiny ze strany feminismu i křesťanství.

V závěru pak bude na základě shrnutí všech kapitol provedeno porovnání pojetí rodiny z hlediska genderových studií i rodinných studií. Toto porovnání nám poté umožní určit, do jaké míry jsou genderová studia a rodinná studia v rozporu, nebo naopak v souladu s feministickou ideologií i křesťanskou morálkou.

2. PASTÝŘSKÝ LIST A „GENDEROVÁ IDEOLOGIE“

V roce 2013 byl k příležitosti Konference slovenských biskupů na první adventní neděli vydán dokument zvaný Pastýřský list, v němž autoři komentují konkrétní společenský problém, kterému podle jejich přesvědčení moderní Evropská společnost čelí.

Oním problémem je současná situace rodiny. Již na začátku Pastýřského listu autoři prohlašují rodinu za Boží instituci, přičemž následně vyjadřují obavy nad její budoucností. Podle jejich slov je samotná existence rodiny ohrožena tím, co oni nazývají „kulturou smrti“ a „genderovou ideologií“.

Vzhledem ke kontextu celého textu je zde pojem „kultura smrti“ pravděpodobně brán jako odkaz na skutečnost, že v Evropě existují státy, ve kterých je povolena lékaři vyvolaná interrupce (včetně České republiky a Slovenska). Rozbor etických dilemat, jež umělé ukončení těhotenství ve společnosti stále vyvolává, je samostatným tématem. S ohledem na téma této práce, je však na místě soustředit pozornost především na druhý zmíněný pojem, kterým je „genderová ideologie“.

Autoři Pastýřského listu vyjadřují názor, že genderová ideologie je úzce propojena s kulturou smrti, a to v tom smyslu, že genderová ideologie kulturu smrti podporuje. Toto však není jediný způsob, jakým podle autorů genderová ideologie nepříznivě ovlivňuje moderní rodinu. Podle jejich slov se stoupenci genderové ideologie dopouštějí páchaní škod na situaci rodiny tím, že *„nás chtějí přesvědčit, že nikdo z nás neexistuje od přirozenosti jako muž nebo jako žena, chtějí tedy vzít muži právo na identitu muže a ženě právo na identitu ženy a rodině právo na identitu rodiny, aby se už muž necítil jako muž, [a] žena jako žena...“* Dále uvádějí, že tyto snahy jsou *„rouhačská vzpoura člověka vůči Stvořiteli. On nás stvořil ke svému obrazu. Muž od Stvořitele dostal důstojnost muže, žena důstojnost ženy a rodina důstojnost rodiny. ...Toto chtějí aktéři kultury smrti a stoupenci genderové ideologie ve jménu ušlechtilých hesel zničit.“*¹ Jako součást onoho okrádání člověka o právo na identitu a vlastní důstojnost genderovou ideologií, Pastýřský list uvádí mimo jiné legalizaci sňatků

¹ www.stridavka.cz

homosexuálních párů, nebo dokonce přiznání práva homosexuálních párů na adopci. Podnětem k této myšlence byla nepochybně skutečnost, že ze všech dvaceti osmi států, jež jsou v současnosti členy Evropské unie, pouze devět z nich dosud nepřistoupilo na legalizaci jakékoli formy oficiálního vztahu mezi dvěma osobami stejného pohlaví, ale to v tuto chvíli není podstatné.

Skutečně podstatným je, že na základě obsahu těchto citátů je možné logicky odvodit, že onou genderovou ideologií jsou míněna hnutí a organizace zaměřující se na dosažení politicko-sociálních změn, jejichž případné prosazení má zásadní dopad na podobu rodiny. Těmito hnutími/organizacemi jsou myšleny ty, které prosazují ženskou emancipaci a práva homosexuálů. Autoři se tedy v Pastýřském listu soustředili na dvě zásadní věci: na důležitost rodiny pro současnou společnost a na hrozbu, jakou pro ni představují liberální ideologie, jako feminismus, tolerance homosexuality nebo podpora práva člověka na požádání lékařů o vyvolání potratu. Rovnoprávnost žen, rovnoprávnost homosexuálů a plánované rodičovství (jehož součástí je i přerušování nechtěného těhotenství) jsou témata, jimž se v novověké Evropě dostalo pozornosti hlavně během druhé poloviny devatenáctého a celého dvacátého století, kdy některé významné historické události, společně s prudkým rozvojem technologií, ale i v tomto případě především humanitních věd jako je sociologie, antropologie nebo psychologie, zde vytvořily vhodné podmínky pro organizaci hnutí za dosažení sociálních změn v zájmu do té doby „druhořadých“ nebo společností zavrhaných skupin.

Hnutí za rovnoprávnost žen i hnutí za rovnoprávnost homosexuálů jsou společensko-politickými idejemi, zatímco plánované rodičovství je životní strategií. Z hlediska základních myšlenek existuje vazba pouze mezi plánovaným rodičovstvím a feminismem; důvod, proč jsou autory Pastýřského listu řazena do stejné skupiny, jako rovnoprávnost homosexuálů, je skutečnost, že tato životní strategie i obě ideologie jsou každá svým způsobem odlišná od společenských pravidel, na nichž byly založeny kultury většiny evropských národů přinejmenším od dob raného středověku, kdy celá Evropa začala postupně přijímat křesťanství za své jediné legální náboženství. Jinými slovy, jak už bylo řečeno, jsou založena na takzvaném liberalismu, politicko-filozofickém směru, jenž se dá definovat jako směr vnímající lidskou svobodu a rovnoprávnost jako nejvyšší a nejpřednější

ideály. Jak je patrné z názvu konference, na níž byl jejich dokument představen, autoři Pastýřského listu jsou, nebo pokud již nežijí, byli katolíci, tedy členové co do počtu členů té největší z křesťanských církví. Někoho by proto mohlo překvapit, proč se ze strany některých křesťanů (dokonce přímo ze strany lidí, kteří stojí přímo v čele jedné z náboženských institucí této víry a nesou tedy zodpovědnost za to, aby lidé, kteří se k víře hlásí, správně následovali její ideály a pravidla) objevují odsouzení, nebo přímo protesty proti idejím, které kategoricky spadají pod liberalismus. Nakonec, křesťanství je náboženstvím založeným na víře, že člověka, jako jediného, Bůh stvořil přímo ke svému obrazu a svěřil mu vládu nade vším ostatním, co kdy stvořil, tudíž je člověk bytostí vznešenou, která má právo na to, aby byla respektována jeho důstojnost a svobodná vůle. Liberalismus a křesťanství ve svém přístupu k člověku teoreticky následují společný cíl. Pravda je však komplikovanější. Jak liberalismus (nebo spíše některé liberální ideologie), tak i křesťanství totiž mají své vlastní představy o lidské důstojnosti.

Základním kamenem těchto představ je vědomí, že člověk může chránit důstojnost ostatních lidí, ale i svou vlastní, v závislosti na tom, jaký způsob života si zvolí. Může se rozhodnout žít podle představ ostatních, může si vybrat žít podle svých vlastních představ, může být sobecký i ohleduplný, přátelský i netolerantní. Může svými činy ostatním i sobě pomáhat, nebo naopak ubližovat. Každý člověk má před sebou mnoho cest, které si může vybrat. Otázka zní: jak vnímá etickou hodnotu svých rozhodnutí; podle čeho onu hodnotu určuje?

Při hodnocení svých činů se křesťané opírají v první řadě o bibli, posvátný text, jež je základním kamenem křesťanské víry a jež obsahuje velice podrobný popis zákonů a pravidel, kterými by se člověk měl řídit, pokud si přeje žít v souladu s Boží vůlí, předanou lidskému pokolení především jeho Jediným Synem, Ježíšem Kristem. Podle bible dal Bůh člověku svobodnou vůli, aby se mohl sám rozhodnout, zda se v životě bude řídit pravidly, které mu Bůh předal ústy Ježíše, ale i Mojžíše a jiných proroků; zároveň je zde varován, že je nebezpečné tato pravidla porušovat, protože člověk rozhodnutím ignorovat Slovo Boží ubližuje nejvíce sám sobě, protože tím špiní vše, co jej činí člověkem; v podstatě tím zabíjí svou duši, což se mu nakonec strašným způsobem vymstí (takováto varování lze nalézt například v Listu Římanům 6,23 – „Mzdou hříchu je smrt, ale darem Boží milosti je život věčný v Kristu Ježíši, našem Pánu.“ – nebo v Markově Evangelium 7,20-23 – „Co vychází z

člověka, to ho znesvěcuje. Z nitra totiž, z lidského srdce, vycházejí zlé myšlenky, smilství, loupeže, vraždy, cizoložství, chamtivost, zlovolnost, lest, bezuzdnost, závistivý pohled, urážky, nadutost, opovážlivost. Všecko toto zlé vychází z nitra a znesvěcuje člověka.“). Z toho vyplývá, že lidé mohou žít dobrý a šťastný život (který pak přetrvá i po smrti) pouze v případě, pokud přijmou řád daný Bohem a přizpůsobí mu své jednání.

Z části Pastýřského listu, jež byla citována výše, se zdá, že jeho autoři vycházejí z přesvědčení, že součástí tohoto řádu je, že muži i ženy v něm mají jasně danou životní roli i svou vlastní formu důstojnosti, kterou musí chránit tím, že svou životní roli plní. Na základě již uvedených argumentací se dá dále předpokládat, že součástí tohoto přesvědčení je, že když Bůh stvořil prvního muže a ženu, dal každému do vínku jedinečné vlastnosti, které jasně definují, kým jsou. Je třeba, aby se podle toho chovali, protože když se například žena věnuje mužským záležitostem, potlačuje tím svou přirozenost a ponižuje sama sebe nejen jako ženu, ale přímo jako člověka, protože zahazuje dary, které jí dal Bůh, a pokouší se získat dary, které od Boha dostal muž; protože ale tyto dary nebyly určeny pro ni, nebude schopna je získat, a jelikož předtím zahodila své vlastní dary, nakonec nebude mít vůbec nic. Autoři mohli při psaní Pastýřského listu vycházet přímo z těchto myšlenek, zároveň se ale o ně mohli opírat pouze částečně, nebo vycházet z myšlenek zcela odlišných. Tady lze pouze spekulovat. Každopádně, zda je toto přesvědčení v souladu s biblí a zda je pro křesťanskou společnost typické, je tématem vyhrazeným pro jinou kapitolu.

Co se týče etických hodnot lidského chování z pohledu liberalismu, ačkoli lze (nejčastěji prostřednictvím médií) čas od času nalézt anti-křesťanské, či přímo anti-náboženské spolky, hnutí či skupiny, které se považují za liberalisty, liberalismus ve své nejzákladnější formě není ideologie zaměřená proti náboženství. Naopak, nedílnou součástí liberální politiky je svoboda náboženské vyznání. Důkazem budiž skutečnost, že Listina základních práv a svobod, součást ústavy České republiky, vychází z pěti Evropských i mezinárodních smluv o lidských právech, a ve svém třetím a patnáctém článku přiznává každému člověku právo na náboženskou svobodu i náboženskou toleranci.² Je tedy omylné hledat v liberalistické ideologii přesvědčení o špatnosti hledání „návodu“ ke správnému způsobu života a

² www.psp.cz

k určování morálních hodnot našeho jednání ve starověkých textech, jakožto odsuzování křesťanské víry jako takové. Všeobecný liberalismus nijak existenci toto náboženství neodsuzuje, ideologie, kterou představuje je však v rozporu s představou, že křesťané (a především hlavní představitelé jejich církve) mají právo kohokoli nutit, aby následoval principy jejich víry, pokud se tyto principy nějakým způsobem neshodují s všeobecně přijímanou, rozumem schválenou morálkou (např. zákaz krádeží). Naopak lze vidět, že liberalistická politika vychází z přesvědčení, že křesťanství, jakož i všechna ostatní náboženství, se musí přizpůsobit potřebám lidí tím, že respektují jedince, kteří buď nemohou, nebo nechtějí žít v souladu s pravidly jejich víry, protože jim tento způsob života nevyhovuje. Jinými slovy, že všechna náboženství musí respektovat lidskou svobodu. Samozřejmě, v jednom z předchozích odstavců bylo zmíněno, že křesťanství uznává svobodnou vůli jako dar od Boha, tudíž se jeví přirozené, že křesťanství svobodu člověka respektuje, není však svoboda jako svoboda.

Křesťané vycházejí z představy, že jelikož svobodu dal člověku Bůh, každý člověk si přirozeně přeje žít v souladu s Jeho vůlí, ale je mu v tom bráněno všelijakým pokušením, především ze strany jeho těla, ale i vlastní mysli, která se ve své nedokonalosti může kdykoli naplnit myšlenkami, které vedou k bezbožným činům, někdy dokonce i případech kdy si člověk bezbožnost svých činů v danou chvíli neuvědomuje. Tím, že se člověk stává oddaným Bohu a Jeho vedení, chrání svou svobodu, neboť hřích (choutky těla), jemuž se díky Bohu vyvaruje, by mu bránil, aby žil tak, jak si sám přeje žít, a tím by ho v podstatě zotročil (List Galatským 5,17 – „Touhy lidské přirozenosti směřují proti Duchu Božímu, a Boží Duch proti nim. Jde tu o naprostý protiklad, takže děláte to, co dělat nechcete.“ Příklad 16,9 – „Člověk uvažuje v srdci o své cestě, ale jeho kroky řídí Hospodin“). Liberálové naproti tomu vycházejí z evropského osvícenství a věří, že člověk je svobodný díky svému rozumu, a že tudíž nepotřebuje Boží vedení, protože má schopnost sám rozhodnout co potřebuje učinit, aby vedl život, jaký si přeje žít.

Rozdílný pohled na svobodu a svobodnou vůli člověka přirozeně vede k rozdílným pohledům na vše, co se těchto dvou pojmů týká. Jedním z nich je i pohled na rodinu, přesněji řečeno na to, co představuje hrozbu pro její stabilitu.

Jednou z nejstarších myšlenek v dějinách všech známých kultur a civilizací je přesvědčení, že základem fungující společnosti je rodina. Je pravda, že instituce rodiny pro mnoho kultur a civilizací představovala prvotní vzor společenské organizace; všechna lidská společenství původně začínala jako skupiny osob, jež byly navzájem v příbuzenském vztahu, přičemž ve všech fázích svého vývoje, kdy se skupiny rozrůstaly či navzájem mísily, až vytvořily celé národy, v uspořádání své společnosti víceméně navazovaly na uspořádání své rodiny. V bibli, konkrétněji v pěti knihách, jež jsou součástí Starého zákona - Exodus, Deuteronomium, Kniha Kazatel, Žalmy a Přísloví - se objevují pasáže, v nichž jsou ustanovena zřetelně daná pravidla, na jejichž základě má člověk vést svůj rodinný život, přičemž je zde upozorňováno, že pokud tato pravidla nebudou dodržována, může to mít negativní vliv na stabilitu celé společnosti.³ Ona pravidla se dají stručně shrnout do sedmi bodů: **1) Rodina musí být pospolitá 2) Děti musí ctít autoritu svých rodičů 3) Muž by měl sdílet lože pouze se svou manželkou, stejně tak žena by měla sdílet lože pouze se svým manželem 4) Ženy musí ctít autoritu svých manželů 5) Manželství je vztah posvědčený Bohem, proto jej nelze svévolně zrušit 6) Manželství a sexuální život vůbec jsou určeny pouze pro heterosexuální vztahy 7) Umělé vyvolání potratu je bráno jako vražda.**

Jelikož křesťanství je náboženstvím, které bylo postupně přijato všemi evropskými národy, tato pravidla se stala nedílnou součástí evropských kultur. Autorita těchto pravidel byla víceméně nezpochybnitelná až do 20. století. Původ událostí, které k tomu vedli lze přitom vypátrat už v 18. století, kdy se ve Francii zrodilo již zmíněné osvícenské hnutí. Slovem „víceméně“ je myšleno, že intelektuálové, kteří toto hnutí založili, byli ve své práci inspirováni ideály antiky, renesance a humanismu. Jednalo se o hnutí odmítající představu, že člověk je po celý život závislý na Bohu, na církvi nebo na monarchii (v té době se již dlouho věřilo, že králové získávají svou moc přímo od Boha). Takzvaní osvícenci vnímali každého člověka jako jedinečnou bytost, obdařenou přirozenou inteligencí, která z něj činí bytost důstojnou. Tato důstojnost je hanobena, pokud je člověku odepíráno právo svůj intelekt využívat a rozvíjet ku prospěchu sebe i ostatních, jinými slovy pokud je člověk

³ Sociologie rodiny; Ivo Možný; Sociologické Nakladatelství (SLON); Praha 1999; ISBN: 80-85850-75-3; str. 15

utlačován, takřikajíc diskriminován, na základě svého společenského postavení.⁴ Tato myšlenka se stala základem moderní demokracie, konceptu občanské svobody i dnešní definice základních lidských práv. Liberalismus lze vnímat jako přímé pokračování osvícenského hnutí, neboť vychází ze stejných základních myšlenek. Ačkoli je v současné době (především v médiích) politik či aktivista hájící práva žen nebo homosexuálů označován za liberalistu, z historie je patrné, že původně pojem liberalismus označoval filozoficko-politický směr zaměřený na třídní rozdíly, konkrétněji na problém vyhazování privilegií v oblasti politiky, vzdělání i ekonomiky pouze takřikajíc „hrstce vyvolených.“

Dnešní spojování liberalismu s feminismem má svůj původ v dlouhé linii ženských hnutí za rovnoprávnost, jejíž počátek sahá až do 18. století, a která byla inspirována přímo osvícenstvím a poté liberalismem. Většina ženských hnutí byla založena právě na úsilí přesvědčit vládu své země, aby zákony vycházející z ideálů osvícenství a liberalismu zahrnovaly nejen muže ale i ženy. Ačkoli je dnes feminismus rozdělený na několik proudů, přičemž v některých byly základní osvícenské/liberalistické ideály buď zdeformovány, nebo zanikly, takzvaný liberální feminismus je základním a zároveň nejsilnějším proudem (řeč je především o radikálních feministických skupinách, které se s liberálním feminismem rozcházejí v myšlence, jak by ženy měly vycházet s muži; zjednodušeně se situace dá definovat tak, že zatímco liberální feminismus je založen na myšlence, že ženy by měly být mužům rovny, radikální feminismus je přesvědčen, že ženy by měly mužům být nadřazeny, a vychází z přesvědčení, že ženy by mužům měly vládnout). 20. století bylo svědkem nástupu hnutí za práva homosexuálů, které bylo rovněž inspirováno liberalistickou ideologií a během svých aktivit se na ně dodnes odvolává (stačí se podívat na fotky z demonstrací nebo veřejných akcí těchto hnutí – na každé z nich je vidět minimálně jeden člověk držící transparent s nápisy jako „Práva homosexuálů jsou práva lidí“ nebo „Chceme právo svobodně milovat“). Aktivita těchto a podobných hnutí vedly mimo jiné k tomu, že liberalismus je v dnešní době vnímán v první řadě jako ideologie založená na boji proti všem druhům diskriminace.

⁴ Filozofická čítanka; Barbara Jirsová; nakladatelství S & M; Praha 1994; ISBN 80-901387-4-8; str. 33-34

Kromě zastánců přesvědčení, že ženy by měly mít přístup ke stejnému vzdělání a povoláním jako muži, lze tedy přirozeně mezi současnými liberály nalézt zastánce homosexuálních sňatků, adopcí dětí homosexuálními páry, práva žen mít absolutní kontrolu nad svým tělem (ke kterému se často počítá i právo ženy ukončit své těhotenství), ale dokonce i zastánce „volné lásky,“ kdy spolu lidé mohou žít, aniž by byli oddáni, nebo mít poměr s několika partnery najednou. Vše je přitom založeno na myšlence, že důstojnost člověka se dá chránit jedině tak, že je mu dovoleno žít tak, jak mu to vyhovuje. Inu, svoboda především – je pravda, že tato myšlenka, jež je základním kamenem liberalismu, může být vyložena na tisíce a jeden způsob, ale tím odbíháme od tématu. Pointou je, že v současnosti je liberalismus neodlučitelně spojován s prosazováním věcí, které jsou v rozporu s pravidly řádného křesťanského života. Alespoň z pohledu autorů Pastýřského listu. Většina těchto liberalistických přesvědčení totiž postupem času pronikla do mnoha křesťanských komunit. Především v zemích, kde se většina obyvatel hlásí s protestantismu, se vyskytuje vysoký počet rozvodů, svobodného rodičovství i lidí žijících volným sexuálním životem. V některých církvích se dokonce zašlo tak daleko, že jsou do řad jejich kněží/pastorů otevřeně přijímáni homosexuální muži i ženy (míněny jsou například Episkopální církve Spojených států Amerických, Kanadská evangelicko-luteránská církev, Skotská presbyteriánská církev apod.).

Je to opravdu zvláštní. Koneckonců, už bylo zmíněno, že v bibli se jasně píše, že homosexualita je zvrácenost a že sexuální vztah je dobrý, pouze pokud k němu dochází mezi manželem a manželkou. Také bylo zmíněno, že z pohledu křesťanství lze lidskou svobodu a důstojnost chránit jedině tím, že se člověk nechá na své cestě vést Bohem. Ale možná, že členové zmíněných církví šli proti své víře jen zdánlivě. Udělování kněžského titulu homosexuálům je součástí takzvané liberální teologie, náboženského hnutí založeného na sloučení moderní liberalistické ideologie s křesťanskou tradicí. Jak lze logicky odvodit z dříve podaných informací, toto hnutí se dosud dokázalo prosadit především v protestantských církvích. Jelikož ale existují i církve upřednostňující konzervativní přístup ke své víře, liberální teologie se přirozeně nevyhnula kritice, včetně obvinění, že se tato teologie pokouší křesťanskou tradici znehodnotit. Na internetové stránce zaměřené na vzdělávání a poučování veřejnosti o současných veřejných problémech v duchu učení

evangelického křesťanství, lze nalézt článek z roku 2014, zvaný „Křesťanství a nový liberalismus: Homosexualita a evangelická církev“ od pastora Davida E. Prince, v němž autor upozorňuje, že liberalistická teologie se nepokouší zničit křesťanství, ale naopak se jej pokouší učinit přijatelnějším pro moderní společnost a zároveň uchovat jeho pravé poselství. Jako důkaz uvádí, že liberální teologové se ve svém úsilí opírají o argumenty nalezené přímo v biblických textech.⁵

Nepochybně by bylo vhodné se nad tímto argumentem zamyslet. Prozatím je však třeba se znovu vrátit ke skutečnosti, že liberalismus a křesťanství (jak jej charakterizuje bible) jsou skutečně založeny na protikladných představách o svobodě, důstojnosti i o správném vedení rodinného života. Na základě všeho, co bylo dosud probíráno, se nabízí otázka, zda autoři Pastýřského listu zvolili pojem „genderová ideologie,“ protože z jejich pohledu není funkčnost rodiny narušována jen liberalistickými hnutími, ale i genderovými studii.

Genderová studia jsou mezioborovou vědní disciplínou, která se zaměřuje na kulturní rozdíly mezi mužským a ženským pohlavím, přičemž často pracuje s předpokladem, že behaviorální znaky člověka jsou ovlivňovány spíše sociálním prostředím, než biologicky danými vlastnostmi. Jinými slovy, že člověk se nerodí jako muž nebo jako žena, ale že se tím či oním pohlavím stává skrze působení kultury.

Tato teorie je až nápadně podobná s feministickými myšlenkami. Vskutku, souvislost mezi genderovými studii, ale i chováním či životním stylem mužského a ženského pohlaví, kterou je možné brát jako příčinu výše zmíněných obvinění z narušování důstojnosti člověka a rodiny jako Boží instituce, je skutečnost že mezi tématy, na která se autoři vědecké literatury, pracující při vytváření svých děl právě s genderovými studii, nejčastěji zaměřují, patří feminismus a homosexualita. Způsob, jakým přitom k oběma objektům přistupují, lze popsat buď jako neutrální (kdy je autorův zájem čistě vědecký), nebo pozitivní (kdy se autor skrze své dílo pokouší odůvodnit, proč by ženy/homosexuálové neměli být diskriminováni). V případě pozitivního přístupu se často objevují příklady jednotlivců, kteří se svou povahou zcela vymykali tradičním představám o ženách či homosexuálech, z dob kdy tito lidé žili,

⁵ www.canonandculture.com

nebo v době v níž žil/žije autor. V případě spolupráce s antropologií či etnologií zároveň autoři srovnávají svou vlastní kulturu s kulturami z jiných částí světa, ve kterých se muži a ženy chovají způsobem, který je v rozporu s představami autorovy kultury, neboť ona druhá kultura má odlišný pohled na pohlavní rozdíly, který vznikl na základě způsobu, jakým se kultura přizpůsobila svému prostředí.

Je tedy možné, že z pohledu autorů Pastýřského listu se genderová studia podporují genderovou ideologii tím, že šíří mezi lidmi představy, že obraz ideální rodiny (spojený s obrazem ideálního muže a ideální ženy) jaký podává bible a jiné křesťanské texty, a těšící se autoritě v kruzích katolické církve, nepředstavuje model, jenž byl stvořen Bohem, ale člověkem, a tudíž proto nelze vnímat rodinu jako Boží instituci. Tato myšlenka by pak přirozeně vedla k obavám, že existence genderových studií přináší lidem inspiraci k zavržení přesvědčení o přirozenosti rodinného života, jak jej popisuje bible, a přijetí představy o přirozenosti nebo přinejmenším morální přijatelnosti např. homosexuální lásky, svobodného rodičovství, rozvodů apod.

Ať tak či onak, v závěru Pastýřského listu autoři vyzývají své čtenáře/posluchače ke snahám zachovat funkčnost instituce rodiny, která je velice potřebná pro uchování funkčnosti nejen křesťanské, ale vůbec celé lidské společnosti, především skrze úsilí zabránit, aby byla veřejnost seznamována jak s liberální ideologií, tak i s výsledky práce genderových studií, která lze brát jako „vědecký nástroj liberalismu,“ neboť jejich práce představuje podporu liberalistických hnutí. Nepochybně tím mají na mysli, aby byla ve vědeckých i vzdělávacích institucích zrušena práce s genderovými studii.

V tomto bodě je třeba zdůraznit, že výše zmíněné závěry jsou pouze domněnky a že nemusí odpovídat skutečné povaze věcí.

Ohlasy, které Pastýřský list Konference Slovenských biskupů z roku 2013 vyvolal v církevních kruzích, byly na tento druh dokumentu neobvykle velké, především díky míře kontroverze v jeho obsahu i celkovém vyznění. Reakce, které tato listina vyvolala, však nejsou tématem této bakalářské práce, tak jako jím není ani samotný Pastýřský list.

Důvod proč je tento církevní dokument zmiňován, je skutečnost, že zde bylo vzneseno

obvinění genderových studií z ohrožování stability rodinné instituce, jinými slovy podnítil vznik této práce. Mezi odpověďmi na představení postoje autorů Pastýřského listu na genderová studia je nejzajímavější dopis, jenž byl poslán Slovenským biskupům křesťanskou platformou Societas Peregrini. Z obsahu vyplývá, že autoři tohoto dopisu biskupům otevřeně vyčítají nekorektnost jejich označení genderových studií jako disciplíny, která vychází z anti-křesťanských myšlenek. Navíc zcela odmítají představu, že genderová ideologie ubližuje člověku; naopak ve svém dopise tuto ideologii popisují jako úsilí o odstranění nerovností ve společnosti, které je z etického hlediska správné, neboť představa, že všichni lidé jsou si rovni, je zcela v souladu s křesťanskou ideologií, kdy Bůh miluje všechny své děti stejně a nečiní mezi nimi rozdíly.⁶

Pastýřský list a Dopis Slovenským biskupům představují dva protikladné postoje, které moderní křesťanská společnost zaujímá ke vztahu mezi hnutími za rovnoprávnost genderově diskriminovaných skupin a jejím náboženstvím. Dva úhly pohledu, o kterých prozatím není jasné, zda se shodují, nebo neshodují s realitou, a zda je pravda, že jsou liberální ideologie a křesťanská víra příliš odlišné, než aby se daly zkombinovat, nebo zda naopak mají pravdu ti, kteří věří, že jsou si křesťanství a liberalismus podobní jak v cíli, tak i ve způsobu, jak cíle dosáhnout, a tudíž je možné, aby obě ideologie spolupracovaly.

Aby bylo vše objasněno, je třeba pochopit, čím skutečně genderová studia jsou, tedy jak, kým a proč jsou využívána. Navíc je třeba pochopit a jasněji definovat jakou úlohu hraje rodina a rodinný život v křesťanské společnosti. Není tím myšleno, jak na rodinu nahlíží katolická církev, protestantství nebo pravoslavné církve. Je tím myšlen všeobecný náhled, který nám může poskytnout bible, jediný dokument těšící se posvátné vážnosti v každé existující křesťanské církvi, a proto jediný dokument, ve kterém můžeme nalézt skutečné křesťanské postoje.

Kdyby bylo oficiálně potvrzené, že genderová studia skutečně odporují křesťanským postojům, neboť se zaměřují na vyvrácení představ o mužství, ženství i eticky správném rodinném životě, které vycházejí z křesťanských ideálů, pro církevní představitele a

⁶ www.peregrini.cz

především pro autory Pastýřského listu a jejich příznivce by to jistě znamenalo, že v zájmu zachování autority ideálů jejich víry je skutečně třeba omezit vliv genderových studií, v prvé řadě mezi dětmi a mládeží, a to schválením zákazu vyučovat genderová studia na křesťanských školách. Čím by se ale v takovém případě tato disciplína mohla nahradit? Nakonec, rodina je tématem, které se probírá hned v několika vědních oborech, včetně těch, které pracují s genderovými studiemi. Ať už se jedná o sociologii nebo o psychologii, v některých částech vždy nakonec dojde na spojení otázky vnitřní identity člověka, vlivu jaký má v utváření této identity člověk samotný i jeho okolí, i způsobu, jak se tyto oba vlivy projevují v lidském chování. Toto jsou otázky, které se přímo týkají fungování rodiny, neboť rodina je jedním z faktorů, které určují naše chování, a naopak naše chování je faktorem, který ovlivňuje naši rodinu. Jak se později dozvíme, toto jsou také otázky, kterými se zabývají genderová studia, takže při studiu výše zmíněných věd představují genderová studia směr, jakým se můžeme upřít, když se pokoušíme určit, co je v našem chování přirozené a co je produktem faktorů, které na nás působí. Výsledky poté můžeme aplikovat na situaci, kdy například jako psycholog posuzujeme úroveň funkčnosti kterékoli konkrétní rodiny, přičemž se pokoušíme určit, co vše ovlivnilo její současný stav. Pokud usoudíme, že je rodina funkční, můžeme zjištěné příčiny této stability sociální skupiny využít při snaze této stability dosáhnout v rodinách, které jí postrádají. Genderová studia přitom mohou mít vliv na způsob, jak situaci vnímáme a jak ji na závěr vyhodnotíme, převážně pokud se zabýváme situacemi, které se týkají střetu zájmů mezi mužem a ženou, popřípadě mezi heterosexualitou a homosexualitou, nebo mezi způsobem, jakým nás vnímá naše okolí a způsobem, jakým se vnímáme my sami.

Pokud tedy genderová studia mohou sloužit jako pomůcka psychologů, rodinných terapeutů nebo sociálních pracovníků zastávajících liberální hodnoty, co může ve výše popsáných případech sloužit jako pomůcka odborných pomocníků zastávajících křesťanské hodnoty?

Jako možnost se nabízejí rodinná studia. Jak název napovídá, jedná se o vědeckou disciplínu, se zaměřením na rodinu. Podobně jako v případě genderových studií se jedná o disciplínu mezioborovou, jež ale sleduje rozdílný cíl. V některých případech jsou ke studiu využívány rodinné instituce z hlediska jednoho konkrétního vědního oboru nebo ideologického směru,

v jiných případech se jedná o disciplínu, která studuje situaci rodiny v konkrétních kulturních oblastech, přičemž může tuto situaci porovnat se situací v jiných kulturních oblastech nebo v jiném časovém období. V takovýchto případech spočívá účel rodinných studií ve snaze zjistit, zda se současná situace rodiny dá vnímat jako společenský problém. Za takových okolností mohou být rodinná studia využita při úsilí o nalezení řešení tohoto problému. Ačkoli rodinná studia jako taková nezastupují žádnou konkrétní ideologii, nebo spíše nejsou celkově využívána jako její vědecká podpora, mohou být s různými ideologiemi zkombinovány. To je však tématem určeným pro jinou kapitolu.

V této kapitole je podstatná skutečnost, že Pastýřský list slovenských biskupů svým odsouzením liberalistických postojů k feminismu a toleranci homosexuality poskytnul hned několik témat k zamyšlení:

Jsou genderová studia nástrojem liberalismu? Jsou liberalismus a křesťanské ideály navzájem vylučitelné? Představují genderová studia hrozbu pro stabilitu křesťanské rodiny, a je proto třeba na křesťanských školách místo nich vyučovat rodinná studia?

Odpovědi prozatím nejsou jasné. Jasné je pouze to, že nám jsou zde předloženy dva myšlenkové směry a dvě vědecké disciplíny, které jsou jejich potenciálními pomůckami při prosazování se v povědomí společnosti. Abychom našli odpovědi, je třeba pochopit, jak tyto myšlenkové směry i vědecké disciplíny rodinu pojmají.

3. GENDEROVÁ STUDIA

3.1. DEFINICE

Ačkoli se anglické slovo „gender“ někdy do češtiny překládá jako „pohlaví,“ ve skutečnosti je vhodnější jej překládat jako „rod.“ Zatímco v českém jazyce lze slovem „pohlaví“ označit rozdíly mezi mužem i ženou v jak biologickém, tak i v sociálním kontextu, anglický jazyk vyvinul samostatná označení pro konkrétní druh pohlavních rozdílů, přičemž „gender“ označuje rozdíly sociální. Genderová studia tedy doslova znamenají studia o rozdílech mezi muži a ženami vzniklých na základě sociálních poměrů, přičemž se ve své práci zaměřují na otázku genderové role a genderové identity. Genderová (rodová) role je pojem označující představy o tom, jací muži a ženy jsou, i to, jací by podle těchto představ měli být – jakou úlohu mají zastávat (v rodině, ve společnosti jako takové), jakým způsobem se mají chovat, jak se mají oblékat atd. Obvykle se jedná o představu či způsob vnímání, jenž je sdílený větším počtem lidí. Každá kultura má svou vlastní podobu genderové role a ve své podstatě se jedná o způsob, jakým je naše pohlaví vnímáno prostředím, v němž se pohybujeme. Tento způsob vnímání má zásadní vliv na to, jak k nám osoby, jež jsou součástí onoho prostředí, přistupují a jakým způsobem reagují na naše chování. Na druhou stranu, genderová (rodová) identita je u každé osoby jedinečná a formuje se na základě způsobu, jakým sami vnímáme svou pohlavní příslušnost, přičemž se jedná o čistě psychologický prožitek. Utváření naší rodové identity je procesem, kdy během života přejímáme ty části rodové role, které se pro nás zdají být přirozené, přičemž se nemusí nutně jednat o části, které jsou obvykle přisuzované našemu pohlaví. To, jaké části se rozhodneme přijmout za své vlastní je ovlivňováno jak zkušenostmi, které získáváme při každodenní interakci s naším okolím, tak i našimi vrozenými charakteristikami (stavba těla, zdravotní stav, temperament, povaha, psychický stav atd.), přičemž oba určující faktory jsou navzájem propojené. Rodová role a rodová identita tedy představují vnější a vnitřní vnímání našeho pohlaví.⁷

⁷ Dívčí a chlapecká identita: vývoj a úskalí; Pavlína Janošová; Nakladatelství Grada; Praha 2008; ISBN:

978-80-247-2284-9; str. 41 - 42

Genderová studia se řadí mezi tzv. mezioborová studia, neboť vědci či studenti, kteří se jimi zabývají, během svého výzkumu často pracují s několika vědeckými obory najednou. Koneckonců, jestliže se někdo chce zaměřit na studium kulturně vzniklých rozdílů, je třeba, aby porozuměl kultuře, která je objektem jeho zájmu jak z historického, tak i z uměleckého, biologického ale i zeměpisného hlediska, neboť kultura je ve své podstatě produktem faktorů, které na ni působily po celou dobu její existence. Když se zabýváme genderovou rolí, například abychom pochopili, proč se odlišuje genderová role mužů a žen ve Švédsku od genderové role jaká je oběma pohlavím přikládána v Turecku, je třeba se zaměřit na všechny faktory, které mohly mít vliv na utváření těchto dvou verzí genderové role: na geografickou polohu, na míru interakce s jinými kulturami nebo na dostupné přírodní zdroje. Studium literatury, folklóru, medicínských či filozofických textů, ale i studiem náboženství, jakož i mapováním způsobu jak se tyto umělecké a duchovní směry v daných kulturách časem vyvíjely ve formě, stylu či hlavní myšlenky, můžeme zároveň sledovat, jak se v jakékoli kultuře vyvíjela genderová role. Příčinu těchto změn poté můžeme hledat nejen v historii dané kultury, ale i v historii prostředí, v němž tato kultura žije nebo v minulosti žila, a to tím, že sbíráme informace o tamějších změnách klimatu, nárůstu či poklesu výskytu konkrétních živočišných nebo rostlinných druhů, geologických změnách nebo o počtu přírodních katastrof za určité časové období. Jak už bylo dříve zmíněno, při zabývání se genderovou identitou člověka je třeba vynaložit snahu porozumět kým jedinec, na kterého se ve svých studiích zaměřujeme, je, nejen z pohledu ostatních ale především z jeho/jejího vlastního pohledu. V takovýchto případech nám jako zásadní pomůcka zpravidla slouží psychologie, v některých případech je také třeba využít například medicínu nebo psychiatrii.

Přestože se genderová studia zabývají kulturními rozdíly mezi ženským a mužským pohlavím, nemusí se nutně zaměřovat na obě pohlaví. Mezi disciplínami, které pod genderová studia spadají, lze nalézt ženská studia, která se specializují na kulturně-sociální postavení žen, a mužská studia, která se naopak specializují na muže. Jelikož genderová identita přirozeně zahrnuje i sexualitu, genderová studia se zabývají i společenským postavením lidí, kteří navazují homosexuální vztahy. Zároveň se také mohou zabývat i etnickými menšinami nebo lidmi s fyzickým či mentálním postižením. Důvod, proč se genderová studia ve své práci zaměřují i na tyto skupiny, je zřejmý; výzkumem etnických

menšin lze sledovat vývoj genderové role a genderové identity konkrétní kultury, pokud je neustále vystavována vlivům jedné či více odlišných kultur, zatímco studium skupin zdravotně znevýhodněných osob nám pomůže lépe pochopit, jak velký vliv má náš zdravotní stav na naši genderovou roli i genderovou identitu. Studium těchto skupin má ale ještě jeden význam. Podobně jako homosexuálně orientovaní jedinci, příslušníci etnických menšin a osoby se zdravotním postižením představují skupiny, které se nějakým způsobem odlišují od většiny společnosti, v níž tyto osoby žijí. To, jak se lišíme od svého okolí a jak naše okolí tuto odlišnost přijímá, je důležité pro utváření naší genderové identity, a to nejenom v případech kdy se odlišujeme způsobem, jakým se odlišují výše zmíněné skupiny.

Jak už totiž bylo zmíněno, na utváření naší genderové identity se podílí především to, jak vnímáme sami sebe, přičemž naše sebe-vnímání je úzce propojeno s tím, jak jsme vnímáni naším okolím. To, jak nás naše okolí vnímá, nezáleží pouze na našem pohlaví, ale i na našem chování, vzhledu, vnitřním přesvědčení a jiných okolnostech, které jsou tím výraznější, čím více se odchyľují od zavedené normy. Taková situace nenastává, pouze pokud se nějak odchyľujeme od vlastní kultury odmítáním či zpochybňováním jejích hodnot, ale i pokud přicházíme do styku s jinou, než naší kulturou, nebo když se lišíme v některých tělesných či rozumových charakteristických vlastnostech lidí, s nimiž sdílíme své okolí. Ať už se odlišujeme jakýmkoli způsobem, ať už nás naše okolí kvůli naší odlišnosti buď přijme, nebo odmítne, v každém případě s námi bude jednáno jinak, než je jednáno s ostatními, což nás ovlivní zásadním způsobem, neboť přímé pocíťení rozdílů mezi námi a ostatními, společně s následky, které tyto rozdíly přináší, nás může dovést k tomu, že sami sebe buď začneme brát jako nepřijatelné a snažíme se svou odlišnost buď zakrýt nebo zcela potlačit (pokud je nemožné odlišnost udržet v tajnosti nebo přímo odstranit, například pokud člověk trpí nějakou formou tělesného postižení či protože má jinou barvu pleti, jedinci, kteří jsou díky společností přesvědčení, že je jejich odlišnost špatná, mohou situaci řešit tak, že omezí kontakt se svým okolím na potřebné minimum), nebo se naopak pokoušíme svou odlišnost ještě více zdůraznit, a jako špatné a zavrženíhodné začneme vnímat své okolí. Toto jsou extrémní případy. Existují i méně radikální způsoby jak se s tímto problémem vypořádat, ale tomu se budeme věnovat později. Každopádně tato situace je s naší genderovou identitou úzce propojená. Nejen tím, že může být příčinou naší odlišnosti, ale i tím, že genderová

identita je součástí naší identity jako takové, takže ji vždy budeme ovlivňovat nebo jí budeme ovlivňováni, ať už se sami na sebe i na naše okolí budeme dívat z jakéhokoli hlediska.

V předchozí kapitole bylo zmíněno, že smysl a účel genderových studií se liší v závislosti na osobách, které se jimi zabývají. V některých případech je zájem o pohlavní rozdíly z hlediska kultury čistě akademický, ve většině případů jsou však výsledky genderových studií využívány jako argument pro dosažení společenských změn. Do toho spadá především úsilí o odstranění diskriminace na základě pohlavních předsudků, když je například muž propuštěn z armády, protože je homosexuál, nebo když se žena nemůže ucházet o konkrétní druh zaměstnání, protože je považována za nezpůsobilou kvůli svému pohlaví. Výzkumy genderových studií se o tento druh diskriminace zajímají už od počátku své existence, neboť, jak se přesvědčíme v následující podkapitole, za tímto účelem původně vznikla. Jelikož pohlavní diskriminace obvykle pramení z předsudků a stereotypů, časem ukotvených v povědomí veřejnosti, genderová studia mohou pomocí vědeckého výzkumu provést porovnání společensky přijatých představ s reálným stavem věcí, na jehož základě mohou tyto představy buď částečně nebo zcela potvrdit, nebo vyvrátit; výsledky výzkumů, jež pravdivost pohlavních předsudků vyvracejí, poté mohou být předloženy jako důkaz potřeby změn v systému.

Příklady využití genderových studií v České republice lze nalézt v nedávno provedených výzkumech, týkajících se prezentace žen v politice po roce 1989, analýzy institucionálních, individuálních a společenských bariér pro vstup žen do politiky, postoje, jaký česká společnost zaujímá k feministickým organizacím a jak tento postoj ovlivňuje vystupování českých žen, vztahu mezi ženami a uměním, vlivu evropské integrace na české ženy nebo života romských žen v české společnosti.⁸ Jak ve svých vědeckých publikacích vědci, provádějící tyto výzkumy, naznačují nebo přímo prozrazují, význam těchto studií spočívá v tom, že poznatky a informace, které jejich práce přináší, napomáhají takřikajíc vytvořit přesnější obraz o současné podobě české společnosti a kultury, i o povaze a (možných) příčinách společenských problémů, se kterými se dnes společnost potýká (což může pomoci

⁸ Mnohohlasem: Vyjednávání ženských prostorů po roce 1989; Hana Hašková, Alena Křížková, Marcela Linková (eds.); Sociologický ústav Akademie věd ČR; Praha 2006; ISBN: 80-7330-101-6

při hledání jejich řešení).

Kdyby předtím nebylo výše zmíněno, čím vším se genderová studia zabývají, z informací poskytnutých v předchozím odstavci by mohlo vyplívat, že genderová studia jsou feministicky orientovanou disciplínou. Každý, kdo by došel k tomuto závěru, by nebyl daleko od pravdy, protože, jak se později přesvědčíme, feminismus byl hlavním podnětem pro vznik genderových studií.

3.2. PŮVOD GENDEROVÝCH STUDIÍ

Feminismus lze jen stěží přesně definovat, neboť se jedná o široce komplexní souhrn politických, filosofických, sociologických a ideologických teorií, které se v některých věcech rozcházejí. Většina z nás si dnes pod tímto pojmem představuje ideologii hlásající, že ženy jsou přirozeně mužům buď rovni, nebo nadřazeni. Přestože se v Evropě takového smýšlení individuálně objevovalo pravděpodobně po celou historii (od starověku po novověk lze nalézt ženy, které svým způsobem života šly proti dobovým představám o schopnostech žen), to, co se dá označit za první skutečné projevy feministického hnutí, tak jak jej známe dnes, lze nalézt až v osmnáctém století, v období po Velké francouzské revoluci. Nadále se rozvíjelo během století devatenáctého a svého největšího rozmachu dosáhlo ve století následujícím. Důkazem budiž literární díla, napsaná během té doby ženami, jež jsou považovány někdy za zakladatelky, jindy za předchůdkyně feminismu, tak jak jej známe dnes. Možná nejvýznamnějším příkladem takovýchto děl je „Deklarace práv ženy a občanky“, napsaná v roce 1791, Olympe de Gougesovou, ve které autorka otevřeně kritizuje skutečnost, že Velká francouzská revoluce přinesla politickou svobodu mužům, nikoli však ženám, navzdory skutečnosti, že ženy byly do Revoluce zapojeny neméně aktivně. Dalším dobrým příkladem je o rok mladší „Obrana práv žen“ od Mary Wollstonecraftové, jež obhájí právo žen na vzdělání (ženám z vysoce postavených rodin bylo sice poskytováno vzdělání již od starověku, studium na univerzitě však bylo ženám povoleno až v první polovině devatenáctého století a povinná školní docházka pro dívky byla zavedena až ve druhé polovině téhož století).

Historii feminizmu lze rozdělit do dvou takzvaných „vln.“ První vlna feminizmu se datuje od osvícenství (18. století) do první poloviny 20. století, tedy do časového období, v němž žily Olympe de Gougesová i Mary Wollstonecraftová. Je zajímavé, že už tato první vlna měla své příznivce nejenom mezi ženami. Další významnou literární postavou tohoto období byl John Stuart Mill (1806-1873), liberální politik a filosof sympatizující s ženami usilujícími o emancipaci, jak se lze přesvědčit v jeho díle z roku 1869, „Esej o poddanství žen.“⁹ Hlavním cílem první vlny feministického hnutí, jež se mimochodem neomezovalo pouze na Evropu, bylo prosazení volebního práva pro ženy, jakož i odstranění nerovností v majetkovém právu. Ženám, které se na tomto prosazování aktivně podílely, se říkalo sufražetky, z anglického suffrage („volební právo“). Hnutí sufražetek vzniklo na přelomu 19. a 20. století a největšího vlivu dosáhlo po první světové válce, která představovala jeden z klíčových momentů v procesu přetváření společenských představ o ženách a jejich schopnostech. Je tím samozřejmě míněna skutečnost, že jelikož většina mužů byla povolána do armády, ženy převzaly roli živitelů rodiny a musely si tudíž najít práci. Mezi možnostmi, které se tehdy nabízely, byly i práce do té doby vyhrazené pouze mužům, včetně práce v továrnách. Soběstačnost, jakou ženy během války projevily, přesvědčila společnost k přehodnocení svého tradičního pohledu na ženské pohlaví, a to způsobem který byl pro feminizmus nadmíru povzbuzující. Přestože státy přiznávající ženám volební právo vznikly ještě před první světovou válkou, právě po této válce začal jejich počet rychle narůstat. Stejně tak od 20. let 20. století začal narůstat počet pracujících žen, především v Evropě a zemích, které vznikly z evropských kolonií. V Československé republice mezi podpůrce ženských práv patřil i prezident Tomáš G. Masaryk,¹⁰ jehož postoje byly inspirovány již zmíněným Johnem S. Millem.

Zatímco první vlna feminizmu byla ve svých cílech jednotná, druhá vlna feminizmu, odehrávající se během 60. a 70. let 20. století, byla svědkem rozpadu feminizmu do mnoha myšlenkových proudů, kdy se v řadách feministek začaly utvářet skupiny nebo organizace

⁹ Dívčí válka s ideologií: Klasické texty angloamerického feministického myšlení; Libora Oates-Indruchová; Sociologické nakladatelství (SLON); Praha 1998; ISBN 80-85850-67-2; str. 27

¹⁰ Gender a sociální právo: rovnost mezi muži a ženami v sociálněprávních souvislostech; Kristina Koldinská; nakladatelství C.H. Beck; Praha 2010; ISBN 978-80-7400-343-1; str. 148

zaměřené na konkrétní aspekty ženského života, nebo následující představy o ideálním postavení žen ve společnosti vycházející z konkrétních filozofických směrů.

Druhá vlna feminismu je také obdobím, kdy se feminismus začal prosazovat na vědecké úrovni. Aby feministické organizace prosadily společenské změny, o které usilovaly, vzhledem k povaze doby (ve druhé polovině 20. století docházelo k prudkému technologickému rozvoji, který zpopularizoval a zároveň posílil vážnost vědy mezi širší veřejností) bylo v některých případech třeba potřebu těchto změn vědecky odůvodnit. Proto se v řadách feministických intelektuálů objevily ženy zabývající se vědeckým výzkumem psychologického, sociálního i kulturního aspektu ženství. Jejich práce byla přitom založená na předpokladu, že takzvané „patriarchální“ představy o ženách nevycházejí z vlastností, se kterými se žena rodí, ale z vlastností, které si žena během života osvojuje nebo které jsou jí vštěpovány výchovou. Tímto způsobem vznikla ženská studia.

Mezi nejvýznamnějšími představitelkami raných ženských studií se řadí například Betty Friedanová, (autorka knihy „Ženský mysticismus“ [The Feminine Mystique], z roku 1963, ve které zkoumá stereotyp šťastné ženy v domácnosti, a to tím, že provádí rozhovor se ženami v domácnosti z předměstských oblastí, přičemž poukazuje na skutečnost, že zmíněný stereotyp je produktem médií a reklam, jejichž autory jsou muži. Zároveň ostře kritizuje Sigmunda Freuda [v době psaní knihy nejvlivnějšího myslitele] kvůli jeho vnímání žen jako dětinských a předurčených být hospodynkami v domácnosti), Juliet Mitchelová (aplikovala Freudovu psychoanalýzu na feministickou teorii), Kate Milletová (ve své knize „Sexuální politika“ [Sexual Politics], z roku 1970, se zabývá vlivem patriarchálních postojů na sexuální vztahy), Sherry B. Ortnerová (průkopnice feministické antropologie) a Laura Mulveyová (ve své eseji „Vizuální slast a narativní film“, poprvé publikované v roce 1975, upozornila na vliv, jaký mají filmy při utváření populárních představ o pohlavních rozdílech).¹¹

V České republice je pravděpodobně nejznámější významnou představitelkou ženských studií Margaret Meadová (1901-1978), antropoložka, která se zasloužila o zpopularizování

¹¹ Dívčí válka s ideologií: Klasické texty angloamerického feministického myšlení; Libora Oates-Indruchová; Sociologické nakladatelství (SLON); Praha 1998; ISBN 80-85850-67-2

svého vědeckého oboru v moderní západní kultuře.¹² Z celkem dvaceti knih, které během svého života napsala buď jako samostatný autor nebo jako spoluautorka, se mezi její nejvíce významnou tvorbu řadí především „Coming of Age in Samoa“ (Dospívání na Samoe), z roku 1928, kde srovnává dospívání dívek na Samoe a industrializovaných zemích, a „Sex and Temperament in Three Primitive Societies“ (Pohlaví a povaha ve třech primitivních společnostech), z roku 1935. Z hlediska genderových studií se za významnou dá považovat i kniha z roku 1949, „Male and Female: A Study of the Sexes in a Changing World“ (Muž a Žena: Studium pohlaví v měnícím se světě), v níž autorka zkoumá socializaci obou pohlaví v různých společnostech.

Jako reakce na ženská studia byla během druhé vlny feminismu založena mužská studia, zabývající se podobnou problematikou jako ženská studia, tentokrát však se zaměřením na muže a otázku mužství. V průběhu 80. a 90. let, tedy době, kdy v Evropě a v Severní Americe začínal narůstat zájem veřejnosti o otázku tolerance homosexuality, byla založena studia zabývající se lidskou sexualitou, vycházející ze stejných principů jako ženská a mužská studia. Všechny tři studie byly poté spojeny do jedné vědecké disciplíny dnes známé jako genderová studia.

¹² The Encyclopedia of Women's History in America; Kathryn Cullen-DuPont and col.; Da Capo Press; New York 1998; ISBN 0-306-80868-4; str. 127

4. RODINNÁ STUDIA

4.1. RODINNÁ STUDIA V TEOLOGII

Vzhledem k tématům, probíraným v prvních kapitolách, je zajisté příhodné se v první řadě seznámit s aplikací genderových studií na teologii.

Rodinná studia, zaměřená na podporu fungování rodiny, jsou vědeckým oborem vyučováním na Papežském institutu Jana Pavla II pro studium manželství a rodiny, jenž byl založen za účelem interdisciplinárního zkoumání manželského a rodinného života. Tento výzkum má poskytovat kněžím, řeholníkům i laikům vědomosti umožňující nabízet lidem pastorační a církevní služby spojené s péčí o rodinu, a to způsobem, který by lidi mohl skutečně oslovit a pomoci jim při překonávání obtíží, které narušují stabilitu manželství/rodiny.¹³ Podobné vzdělání je poskytováno na Katolických univerzitách, přičemž se kromě církevních a pastoračních prací vztahuje i na sociální práce.

Papežský institut Jana Pavla II. pro studium manželství a rodiny je univerzitní instituce ustanovená římskokatolickou církví 13. května 1981 na základě oznámení papeže Jana Pavla II., přičemž právní podobu získal v říjnu následujícího roku. Do roku 2006 byl tento institut součástí Papežské lateránské univerzity, neboť všichni jeho prezidenti byli současně rektori na této univerzitě. Když pak v roce 2006 jmenoval papež Benedikt XVI. prezidentem muže, jenž nebyl rektorem, stal se Institut autonomním.

V současnosti má Institut šest zahraničních sekcí, a to ve Spojených státech Amerických (Washington D.C.), ve Španělsku (Valencie, Madrid, Alcalá de Henares), v Mexiku (Ciudad de México, Guadalajara, Monterrey), v Brazílii (Salvador de Bahía), v Beninu (Cotonou) a v Indii (Changanassery, Kérala). V čele těchto sekcí stojí z řad profesorů zvolený víceprezident a biskup diecéze, v níž daná sekce sídlí, vykonávající roli vícekancléře. V Australském Melbournu, Korejském Inčchonu, Filipínském Bacolodu a Libanonském

¹³ www.catholicculture.org

Bejrútu se navíc nacházejí přidružená centra, skrze které Institut působí v těchto zemích. Hlavní sídlo Institutu se nachází v Římě, v budově Papežské lateránské univerzity. Od svého založení měl Institut čtyři prezidenty, současným prezidentem je Livio Melina.

V oblasti vzdělání Institut nabízí Magisterské studium v oblasti plodnosti a manželské sexuality, Magisterské studium v oblasti bioetiky a formace, Diplomový kurz v oblasti pastorace rodin, Magisterské studium ve vědách o manželství a rodině, Licenciátské studium teologie manželství a rodiny a Doktorské studium z teologie se specializací na teologii manželství a rodiny

Na severním Slovensku, na Teologické fakultě Katolické univerzity v Ružomberku, a zrovna tak i v Institutu rodiny Jana Pavla II. v Bratislavě, je v současné době nabízeno studium oboru zvaného „Nauka o rodině - podpora manželství a rodiny“. Tento studijní obor lze studovat prezenčně i dálkově, přičemž po zakončení tříletého bakalářského studia je možné přihlásit se na dvouleté navazující magisterské studium. Jeho cílem je pomoci mladým lidem se kvalitně připravit na manželství a rodičovství, nalézt způsoby obnovení nebo upevnění rodiny, a zajištění odborné pomoci pro manžele/rodiče, jejichž rodina se nachází v obtížných situacích. Absolventi tohoto oboru mají možnost se uplatnit buď v církvi, nebo ve společnosti. Uplatnění poskytnutého vzdělání v církvi zahrnuje například přípravu snoubenců na budoucí život v manželství, rodinné poradenství nebo vedení/organizování rodinných společenství, založených/působících ve farnostech, hnutích nebo institutech.¹⁴

4.2. RODINNÁ STUDIA V EKONOMICE

Pokud si dnes někdo dá na internetu vyhledat pojem „rodinná studia“, je možné, že si vyhledávací program tento požadavek vyloží jako žádost o vyhledání informací o domácí ekonomice, protože rodinná studia jsou především ve Spojených státech Amerických známá jako jiný název pro domácí ekonomiku, studijní obor se zaměřením na ekonomickou správu domácností; ve 21. století se jeho oblast působnosti rozšířila i na ekonomickou správu obcí.

¹⁴ snoubenci.ascczech.cz

Domácí ekonomové při svém výzkumu zkoumají především vztahy mezi jednotlivými členy domácnosti, ale i vztahy, které má rodina s ostatními členy obce. Při této příležitosti zkoumá a mapuje prostředí, v němž tito lidé žijí, a stejně tak i jejich každodenní řád. Jinými slovy, domácí ekonomové v rámci studia například zjišťují, jak často chodí rodina nakupovat, kdo nakupuje, jaké jídlo se nejčastěji kupuje, kam děti chodí do školy, kam chodili do školy rodiče, jaké má rodina příjmy a jak se s nimi obvykle hospodaří, jestli jsou pojištěni, jak je vybaven jejich byt a tak dále. Cílem domácích ekonomů je neustále rozvíjet a zkvalitňovat životní podmínky především rodinných domácností, stejně tak i nalézat potenciální řešení problémových situací spojených právě se řízením domácnosti, ať už jde o situaci týkající se spotřebitelství, hygienických podmínek nebo životního stylu.

Přestože termín „domácí ekonomika“ se stále užívá, ve Spojených státech Amerických od devadesátých let minulého století upřednostňují označení „rodinná a spotřebitelská studia“, ve snaze důrazněji vystihnout oblast, jíž se tento obor zabývá.

Rodinná studia mají svůj původ ve Spojených státech, přičemž jejich předchůdcem byl vzdělávací program o vedení domácnosti z druhé poloviny devatenáctého století, určený pro manželky farmářů. Tento vzdělávací program byl nabízen na vysokých školách, jež vznikly na základě Morrillova Aktu z roku 1862. Vycházel přitom z myšlenek, jež byly hlášány Catherine Beecherovou a její sestrou Harriet Beecher Stoweovou, mimo jiné velkými zastánkyněmi ženského vzdělání. Tyto vysoké školy byly založeny v mnoha státech, nejvýznamnější se však nacházely v Iowě, Kansasu, Nebrasce, Illinois, Minnesotě a Michiganu. V roce 1893, na světové výstavě v Chicagu, první ženský učitel Technologického Institutu v Massachusetts, Ellen Swallow Richardsová, představila „Rumfordskou kuchyni“, jejíž design vycházel z jejího dřívějšího studia kvality pitné vody. Zde také během výstavy o svých objevech přednášela. Tato událost měla signifikantní vliv na další vývoj rodinných studií, neboť právě Richardsová poukázala na možnost využít rodinná studia ke zkvalitnění života v domácnosti.

Na pozvání vynálezce Melvila Deweyho, Richardsová, společně se skupinou podobně smýšlejících intelektuálů, uspořádala během deseti let několik konferencí u Lake Placid ve státě New York, kde byly položeny základy domácí ekonomiky, jejíž název se stal oficiálním

v roce 1899. Vzhledem ke svému zaměření na domácnost byla domácí ekonomika zpočátku omezena pouze na ženské vzdělání, přesněji řečeno, jejím cílem bylo učit ženy jak výkonně spravovat domácnost, aby nabízela zdraví prospěšné prostředí. Zpočátku byl tento vzdělávací program nabízen pouze ve Spojených státech, v Kanadě, Velké Británii a Německu, postupně se však rozšířil i do zbytku světa.

V roce 1909 Richardsová založila Americkou Asociaci Domácí Ekonomiky (American Home Economics Association), dnes známou jako Americká Asociace Rodinných a Spotřebitelských Studií (American Association of Family and Consumer Sciences). Tato instituce brzy získala povolení vyučovat výsledky svého výzkumu na institucích nabízejících vyšší formu vzdělání, na základě Smith-Leverova Aktu z roku 1914, a možnost státního financování svých projektů určených pro venkovské oblasti, na základě Smith-Hughesova Aktu z roku 1917.¹⁵

Dá se říct, že domácí ekonomika se objevila takřkajíc „v pravý čas,“ neboť počátek dvacátého století byl obdobím velkých změn ve společensko-ekonomických oblastech. Mezi nimi byla změna v rychlosti produkce různých spotřebitelských výrobků, změna jejich cenové dostupnosti nebo také uvedení nových výrobků na americký trh. Tím, že domácí ekonomika pomáhala ženám lépe se orientovat v jejich roli moderního spotřebitele a seznamovala výrobce i politiky s potřebami hospodyněk, se postupně vyvinula ze vzdělávacího programu na vědecké studium, často využívané k vypracování spotřebitelské expertizy.

Svým způsobem domácí ekonomika přispěla k formování jedinečné identity a životního standardu, jenž je dnes typický pro Americkou střední třídu. Navíc, jakožto vědní obor, dodnes hraje významnou roli při formování životních podmínek, a to nejen pro rodiny, ale i pro jedince a celá společenství. Objektem zájmu jsou přitom hygiena, vaření, uklízení, hospodaření s penězi, ale domácí design. Vzdělání v domácí ekonomice pomáhá ženám v domácnosti mít přehled například o tom, jak rozumně hospodařit s vodou či s elektřinou (součástí tohoto hospodaření je i výběr správných domácích přístrojů) nebo jaké potraviny,

¹⁵ Creating Consumers: Home Economists in Twentieth-Century America; Carolyn Goldstein; University of North Carolina Press; Chapel Hill 2012; ISBN: 978-0-8078-3553-1; str. 36

látky nebo elektrické přístroje nakupovat, aby domácnost mohla užívat kvalitní zboží, aniž by narušovala svůj rozpočet. Vzdělávání v oblasti domácí designu se soustřeďuje na zařízení interiéru domu/bytu založeném na praktičnosti i estetice. Díky tomuto druhu vzdělávání získala domácí ekonomika vliv v určování módních trendů.

Domácí ekonomika též přispívá k péči o zdraví rodiny, kdy poskytuje informace o zdravé výživě, ekologických materiálech nebo o riziku spojeném s užíváním různých čisticích prostředků. Pokud tyto informace volně shrneme do jediné věty, dá se říci, že užití rodinných studií v ekonomice je významné především tím, že umožňuje ženám řídit svou domácnost na profesionální úrovni, což zlepšuje kvalitu života celé její rodiny.

Kromě již zmíněné Americké Asociace Rodinných a Spotřebitelských Studií, jsou nejvýznamnějšími institucemi, pracujícími s rodinnými studii, Asociace pro Kariéru a Technické Vzdělání (Association for Career and Technical Education), poskytující vzdělání o vybudování úspěšné kariéry, a Národní Koncil Rodinných Vztahů (National Council on Family Relations), zaměřená na výzkum rodinného života. Obě tyto instituce se nacházejí ve Spojených Státech Amerických. Podobné instituty nalézt také v Jižní Koreji a v Indii.

Přestože se tyto instituce původně zaměřovaly především na vzdělávání žen, není domácí ekonomika čistě ženskou záležitostí. Vzdělání v tomto oboru je přístupné i mužům.

4.3. RODINNÁ STUDIA V PSYCHOLOGII

Při práci s rodinou se psychologie zaměřuje na dvě oblasti: studijní a terapeutickou.

Psychologie, jakožto věda zabývající se rozбором lidské psychiky, vypracovala mnoho teorií o lidské osobnosti i faktorech, které ji utvářejí, na jejichž základě se poté rozdělila na několik různých oborů. Vývojová psychologie je vědní obor zabývající se celoživotním psychickým vývojem člověka (ontogeneze) a srovnáváním vnějších projevů (chování, učení) na různých stupních vývoje (fylogeneze). Při svém výzkumu přitom pracuje se dvěma zásadními teoriemi: environmentální a nativistickou. Environmentální teorie, také známá jako empiristická nebo exogenistická, vychází z přesvědčení, že psychické vlastnosti člověka

určuje prostředí, v němž žije/vyrůstá. Nativistická teorie, též známá jako endogenistická, je naopak založena na přesvědčení, že každému člověku jsou jeho psychické vlastnosti vrozené, jinak řečeno, že každý člověk se rodí jako už víceméně hotová osobnost a že prostředí jen určuje, jakým způsobem se jednotlivé stránky jeho osobnosti během života rozvíjejí; to znamená, že se jedná o teorii vycházející z racionalistického přístupu (jehož opakem je iracionalistický přístup, zastávající myšlenku, že náš osobní rozvoj je předem určený, na základě pudových procesů).¹⁶

Faktory, které mají vliv na náš vnitřní vývoj, dělí vývojová psychologie do třech kategorií – biologické, environmentální a psychologické. Biologické faktory zahrnují vrozené psychické i fyziologické vlastnosti, včetně těch, které byly zděděny po předcích. Environmentální faktory jsou jiným názvem pro vliv, jaký na nás má prostředí, v němž žijeme, a především lidi, se kterými v tomto prostředí přicházíme do kontaktu. Konečně, zatímco environmentální faktory určují, jaký vliv na nás má naše okolí, psychologické faktory určují, jaký vliv máme na své okolí my. Na základě našeho intelektu, povahových rysů, zkušeností, vědomostí atd. máme možnost vytvářet si svou vlastní identitu, určovat kdo jsme, hodnotit sebe i své prostředí a na základě těchto hodnocení aktivně zasahovat do dění kolem sebe.

Z logického hlediska se rodina může řadit do všech tří kategorií. Jak bylo řečeno výše, biologické faktory v sobě zahrnují charakteristiky, které nám pomocí genů předávají naši rodiče. Z environmentálního hlediska pak rodina vytváří primární prostředí, v němž se učíme navazovat citové vazby a kde si osvojujeme sociální návyky, hodnoty a normy. To, jaký máme vztah se svou rodinou, má zásadní vliv na to, jaké druhy vztahů se rozhodneme navazovat v jiných prostředích. Tak, jak nás může ovlivňovat naše rodina, my potom můžeme ovlivňovat svou rodinu, například svými aktivitami a i tím, že ji seznamujeme s vědomostmi, myšlenkami a hodnotami, které jsme získali v jiném prostředí, nebo které jsme si sami vytvořili (ke kterým jsme došli na základě vlastních závěrů).

Je tedy jasné, že rodina je ze všech faktorů, které ovlivňují náš psychický vývoj, tím nejvíce významným, protože utváří prostředí, v němž se rodí základní podoba našeho duševního

¹⁶ Přehled vývojové psychologie; Jitka Šimíčková-Čížková a kol.; Ostravská univerzita; Olomouc 2005; ISBN 80-244-0629-2; str. 7-8

stavu, která po celý život ovlivňuje, jakým způsobem reagujeme na naše okolí a jak vystupujeme při naší interakci s jinými osobami. A i kdyby se v našem životě objevil jiný faktor, který by na nás i na naši psychiku začal působit silnějším vlivem, než jakým na nás působí/působila naše rodina, jistě se najde nemálo lidí, kteří by se na základě osobních zkušeností shodli, že to, jak k nám i k naší výchově naše rodina přistupovala, zanechá, poeticky řečeno, v naší duši stopu, kterou si v sobě ponese po celý život, protože koneckonců, rodina je místo, kde všechno začíná.

Toto vědomí provází lidstvo už po staletí, ale teprve v 19. a 20. století, kdy byla zformována psychologie a začalo tak docházet ke skutečně odborným vyšetřením jedinců (nejdříve pouze dospělých, ale postupem času i dětí) s labilní psychikou nebo problémovým chováním, si Evropská společnost uvědomila, jak závažnou hrozbu pro člověka, a především pro dítě, představuje dysfunkčnost rodiny. Proto byl vytvořen systém psychoterapií zaměřujících se na rodinné problémy. Současná psychiatrie nabízí manželskou terapii, pomáhající řešit problémy v manželském vztahu, rodinnou terapii, cílenou na problémy ve vztazích mezi dvěma nebo více členy rodiny, i dětskou psychoterapii, zaměřenou na pomoc týraným nebo zneužívaným dětem, ale i dětem, které duševně trpí třeba tím, že se jejich rodiče rozvádějí nebo že jsou šikanovány. Ve všech případech jsou do terapie zapojeni i ostatní členové rodiny (v případech týrání nebo zneužívání pouze ti členové rodiny, kteří se na ubližování nijak nepodíleli).

4.4. SHRNUÍ ZÁKLADNÍCH CHARAKTERISTIK RODINNÝCH STUDIÍ

Dosud se tato kapitola zaměřovala na aplikaci rodinných studií na různé vědní disciplíny. Pokud se máme lépe seznámit s rodinnými studii jako samostatným oborem, nejlepším zdrojem je Fakulta rodinných, domácích a sociálních věd na Univerzitě Brigham Younga v Utahu, USA. Na této koleji je vyučován předmět zvaný „Škola rodinného života,“ kde je studentům nabízeno vzdělání v oblasti manželské i rodinné terapie, stejně jako v oblasti rozvoje kvalitního manželské i rodinného života. V rámci tohoto předmětu jsou na koleji organizovány vědecké projekty i konference zaměřené na studium nebo odborné debaty týkající se rodinných vztahů, výskytu a příčin rodinných/manželských krizí, nebo témat,

kteřá mají zásadní vliv jak na vztahy, tak i na životní styl i životní úroveň rodin/manželských párů, a to od zaměstnanosti po zdraví.¹⁷

Z těchto informací je patrné, že rodinná studia nejsou disciplínou orientovanou na studium rodiny vycházející z čistě akademického zájmu. Rodinná studia se ve své práci zaměřují na pomoc rodinám v uspokojení jejich základních potřeb (citových i materiálních) i v naplnění jejich funkce jakožto sociální instituce. A jelikož existují různé druhy problémů vzniklých z různých příčin, se kterými se může rodina potýkat a které jí znemožňují poskytovat jejím členům vše potřebné, je často zapotřebí, aby rodinná studia pracovala ve svém úsilí s poznatky nebo metodami z dalších vědních oborů.

¹⁷ familycenter.byu.edu

5. RODINA

5.1. VÝVOJ RODINY V EVROPE

Ačkoli je účelem této kapitoly porovnat rozdíl mezi způsobem, jak na rodinu nahlíží křesťanství a feminismus, je dobré se nejprve podívat na vývoj evropské rodiny, přesněji řečeno porovnat, jakým způsobem byla rodina organizována v dobách, kdy v Evropě převládala autorita křesťanských církví a takzvaná biblická morálka byla oficiálně svatým zákonem, kterému se musel každý podřídit, a jak se tato organizace změnila v době, kdy se v Evropě začala objevovat feministická hnutí i hnutí za práva homosexuálů. Toto porovnání nám později umožní lépe pochopit, jakou roli rodina hraje/hrála ve společnostech, které jsou/byly formovány působením vlivu křesťanské víry, a jakou má tato role podobu ve společnostech ovlivněných liberalismem.

Za celou svou historii lidstvo vytvořilo přes desítky způsobů organizace společnosti, na jejichž základě pak utvářelo například kmeny, městské státy nebo království. Přestože druhy organizované společnosti, jaké dnešní svět zná, jsou v některých případech až protikladně odlišné, v každé existuje instituce rodiny. Nejsnadnější způsob, jak definovat rodinu, je prohlásit, že rodina je skupina lidí, jejíž členové jsou navzájem v příbuzenském vztahu.

Když mluvíme o evropské rodině, jedná se o dosti komplikovanou záležitost. Jako všechny kontinenty, ani Evropa neměla/nemá jednotnou kulturu, neboť i ona je tvořena několika druhy životního prostředí, které v předindustriální době v zájmu přežití vyžadovaly specifický životní styl. Není proto divu, že se v Evropě postupem času vytvořilo více kultur s vlastním společenským uspořádáním, a proto s vlastní podobou rodiny. Tyto kultury se poté dále vyvíjely a navzájem se ovlivňovaly. Zdá se tedy být nemožné vytvořit definici evropské rodiny, která by platila pro všechny oblasti i pro všechna časová období tohoto kontinentu. V dnešní době je ve všech evropských státech jádrem rodiny monogamní manželský pár a jeho děti. Na základě vztahu, jaký lze obvykle nalézt mezi jádrem rodiny a širším okruhem příbuzných, lze evropskou rodinu rozdělit na severní a jižní rodiny. Zatímco pro severní oblasti se stala typickou rodina tvořená pouze již zmíněným jádrem, která se těší

jisté míře autonomy, v jihoevropských nebo též středomořských státech je stále běžné, že příbuzní žijí blízko sebe, často tráví volný čas společně a rodinné záležitosti probírají a následně řeší společně. V porovnání se severní Evropou lze navíc v jižní Evropě nalézt větší počet sňatků i narozených dětí v rodině a nižší počet rozvodů.¹⁸ Toto je typické především pro Itálii a Řecko. Naproti tomu ve Španělsku je situace poněkud odlišná, například tím, že se Španělsko řadí mezi země s vyšším počtem rozvodů nebo že na rozdíl od Řecka a Itálie povoluje homosexuální sňatky.¹⁹ Rozdíl mezi přístupem k manželskému svazku v západní a východní části jižní Evropy je úzce spojen s dalším způsobem rozdělení evropské rodiny, tentokrát na východní a západní.

Během středověku i novověku byla pro východní rodinu typická široce rozvětvená rodina vedená patriarchou (nejstarším mužským členem domácnosti), který měl hlavní slovo při řešení všech rodinných záležitostí. V domácnosti patriarchy s ním žili jeho žena, jeho neprovdané dcery, synové, snachy, vnoučata i rodiny jeho mladších bratrů. Jinými slovy se dá říct, že všichni mužští členové jedné domácnosti žili pohromadě na stejném pozemku, o který se starali společně se svými manželkami, dětmi a neprovdanými sestrami. Naproti tomu v západní Evropě bylo běžné, že domácnost vedl nejstarší syn, který se staral o své zestárlé rodiče, ženu, děti a svobodné sourozence, přičemž pokud se některý z jeho mladších bratrů oženil, obvykle musel odejít z domu. Bylo totiž pravidlem, že pokud chce muž uzavřít sňatek, je potřeba aby měl vlastní majetek, který by mu umožnil živit rodinu. Jelikož majetek, nebo většinu majetku, tradičně dědil pouze nejstarší syn (jen velmi málo rodin mělo dostatečně velký majetek, aby si mohli dovolit jej rozdělovat), v období středověku a raného novověku bylo v městských rodinách běžné, že někteří mužští členové domácnosti zůstávali celý život svobodní, nebo pokud jim to okolnosti dovolily, po svatbě se odstěhovali do vlastního domu. Oproti tomu na venkově rodiče očekávali od všech svých synů, že se ožení a založí rodinu, přičemž podobně jako v jihovýchodní Evropě, zůstávali všichni mužští členové na pozemku svých rodičů, kde se společně dělili o práci i o výsledky této práce.

¹⁸ Člověk: Obrazová encyklopedie lidstva; Robert Winston (hlavní redaktor); nakladatelství Euromedia Group k.s. – Knižní klub; Praha 2005; ISBN 80-242-1455-5; str. 221

¹⁹ ec.europa.eu

Důvodem bylo, že na venkově bylo vždy více práce, než ve městě, přičemž členové domácnosti představovali často jedinou dostupnou pracovní sílu.²⁰

Ačkoli se jak západoevropský, tak i východoevropský model rodiny postupem času změnil, rozdíl ve způsobu života přetrvávaly. Ve srovnání se západní Evropou ve východoevropských rodinách stále přetrvává mužská autorita, kdy manžel má v řízení rodinných záležitostí více prostoru, než jeho manželka. Existuje zde také rozdíl v počtu sňatků, věku uzavření manželství a narozených dětí v jedné rodině; ve východní Evropě většina lidí uzavírá sňatek mezi dvacátým a pětadvacátým rokem života, přičemž v některých státech je stále běžné, že si manželé pořídí více než dvě děti, na západě je průměrný věk uzavření manželství dvacet pět až třicet let a je běžné, že si manželský pár pořídí maximálně dvě děti. Na západě se také vyskytuje větší počet mužů i žen, kteří zůstávají po celý život svobodní.²¹

Vzhledem k probíranému tématu této práce, nejvíce pozornosti zasluhuje západní model evropské rodiny (který zahrnuje i Českou republiku), protože právě západní Evropa byla místem zrodu liberalistické ideologie, jakož i většina hnutí za rovnoprávnost a toleranci, která z liberalismu vycházejí/vycházela a která získala největší vliv jak v západoevropských státech, tak i v zemích, které vznikly z kolonií severozápadní Evropy, včetně Spojených Států Amerických (země vzniku genderových studií).

Vysledovat úplný počátek rodinné instituce v západní Evropě je nemožné, neboť z pravěkých dob se nedochovalo (nebo dosud nebylo nalezeno) nic, co by nám pomohlo vytvořit si jasný obraz o tom, jak vypadaly tehdejší společnosti. Na druhou stranu, naše dosavadní vědomosti o podobě západoevropské rodiny v období starověku jsou nám dobře známé díky množství písemných záznamů, jejichž autory jsou převážně Řekové a Římané. Kromě informací o své vlastní kultuře nám ti samí autoři zároveň poskytují popis kultur, které s nimi v té době sousedily, válčily nebo obchodovaly. Tyto informace se však

²⁰ Rodina jako instituce a vztahová síť; Oldřich Matoušek; Sociologické nakladatelství; Praha 1993; ISBN 80-901424-7-8; str. 11-13

²¹ Age At Marriage and Propotriion Marrying; John Hajnal; Population Studies; 1953; ročník 7; číslo 2; ISSN 0032-4728; str. 111-136

nevztahují na všechny národy, které se dnes počítají mezi západoevropské, neboť antické národy se při pohybu po kontinentě z různých důvodů omezovaly jen na některá území. Z kulturních oblastí mimo dosah antické kultury tedy nemáme k dispozici mnoho informací. To samé se dá tvrdit o evropské společnosti v období raného a vrcholného středověku, kde je naším jediným informačním zdrojem především pár kronik, eposů a básnických skladeb, které se bohužel nezabývaly zcela všemi oblastmi života. Od patnáctého století, tedy s vynálezem knihtisku, však počet písemných záznamů začíná rapidně narůstat, a s ním i počet informací o všech evropských národech i o jejich proměnách v průběhu věků. Zatímco z kronik a (některých) eposů se dozvídáme o historii jednotlivých národů, jiné literární žánry, jako pohádky, legendy, romány, poezie, ale i divadelní hry nám umožňují nahlédnout přímo do způsobu myšlení jejich obyvatel.

Z historického hlediska lze západoevropskou rodinu rozdělit na tradiční a moderní. Tradiční rodina je v tomto případě pojem spojovaný s dobou, pro kterou byl tento model typický - s předindustriální dobou, a to od vzniku stavovské společnosti ve středověku po její postupný zánik během 18. a 19. století, kdy byla nahrazena společností občanskou.

Než na území Evropy vznikly středověké státy, vystřídalo se zde několik kultur, z nichž jsou dnes nejvíce dominantní takzvané indoevropské národy. Potomci těchto národů, kteří se usadili v západní Evropě, jsou dnes rozdělováni podle jazykových skupin na keltské, germánské, slovanské a románské národy. Od pravěkých dob po raný středověk byla pro tyto národy typická odlišnost v představách o rodinném uspořádání (polygamie vs. monogamie), o mužských a ženských rolích ve společnosti (matriarchát vs. patriarchát vs. egalitářství) i o manželské/sexuální morálce (manželská věrnost vs. možnost mít milenk/milence; volný sexuální život vs. omezení na manželské lože). Šíření křesťanství neznamenovalo pouze sjednocení Evropy po náboženské stránce, ale i po stránce rodinné. Nakonec, náboženství představuje víc, než vyprávění o původu „života, vesmíru a vůbec.“ Náboženství je způsob života. Přijetím křesťanské víry přijaly všechny evropské národy mimo jiné i víru v posvátnost manželského svazku, přirozenost vyhrazení veřejné sféry života mužům a domácí sféry ženám, i odmítavý přístup k homosexuálním vztahům. Byla by lež tvrdit, že ve chvíli, kdy západoevropské národy přijaly novou víru, od základů změnily svůj způsob života a že od té doby žily pouze v souladu s principy této víry. U některých národů trvalo někdy i celá

staletí, než způsob života, jaký vedly před příchodem křesťanství, včetně oblastí týkajících se rodinného života, naplno přizpůsobily svému novému náboženství. Navíc i dlouho poté, a v podstatě dodnes, existovalo mnoho jedinců, kteří svůj rodinný a sexuální život vedli v rozporu s křesťanskou morálkou, někteří v tajnosti, jiní veřejně (pokud si to mohli dovolit vzhledem ke svému společenskému postavení). Každopádně, křesťanství zformovalo během let představy o rodinné morálce u všech Evropských národů do té míry, že jejich představy jsou dnes více méně jednotné (nebo byly, alespoň po nějaký čas).

Evropská (a především západoevropská) společnost se zrodila do podoby, v jaké ji známe dnes, působením vlivu tří kultur: římské, řecké a židovské.

Ačkoli kultura antického Řecka nebyla v některých oblastech jednotná (Řecko se ve svém klasickém období skládalo z několika nezávislých městských států, ve kterých panovaly více či méně odlišné politicko-spoločenské poměry), pro řeckou rodinu bylo typické, že se rodinná příslušnost dědila v otcovské linii, a že se od mužů očekávala aktivní účast na činnosti celého společenství, jakož i správa ekonomické situace rodiny, zatímco ženě byla vyhrazena péče o domácnost. Dále bylo zcela běžné, že mladí lidé (obvykle ženy) uzavírali sňatek s tím, koho jim vybrali rodiče (nejčastěji pouze otec), že manželství bylo monogamní (zámožnému muži však bylo často povoleno mít alespoň jednu trvalou nebo dočasnou milenkou [nebo milence], zatímco žena měla být svému muži za všech okolností věrná – v některých státech, především ve Spartě, však byly ženám v těchto oblastech povolovány výjimky) a že rodina zastávala úlohu jak výchovné, tak i vzdělávací a výrobní jednotky. Takto byla uspořádána i římská a židovská rodina, přičemž zatímco římská kultura byla zformována na základě řeckých vlivů, židovská kultura se takto vyvinula samostatně. Zatímco v řecké i římské kultuře byly běžně praktikovány homosexuální vztahy, které byly mimochodem leckdy považovány za nadřazené vztahům heterosexuálním, v židovské společnosti byly takovéto vztahy zapovězené a často trestány smrtí. Je třeba podotknout, že ačkoli židovská i řecko-římská kultura zaujímal k homosexualitě odlišný přístup, obě se shodovaly, že manželství by mělo být vyhrazeno pouze pro páry opačného pohlaví. V těchto kulturách, a vlastně i v každé tehdy existující kultuře, hrálo manželství úlohu svazku, který spolu muž a žena vytvořily jako základ pro založení rodiny. Tuto úlohu si manželství uchovalo po celou svou historii. Jelikož se křesťanství vyvinulo z židovského náboženství

(které je dnes známé jako judaismus), sdílí s ním také nejvíce charakteristických znaků. Jedním z nich je posvátnost manželského svazku. Ne že by taková představa byla Řekům i Římanům cizí. V jejich náboženství najdeme mnoho božstev, zaměřujících se na péči o manželství i kultury obsahující Hieros Gamos (rituální posvátné manželství). V židovské kultuře bylo každé manželství považováno za posvátný svazek v tom smyslu, že se jedná o svazek posvěcený přímo bohem, který není nejvyšším, ale jediným pravým Bohem, jehož moc je natolik velká, že pod ní spadají země i nebesa a nic se jí nedokáže vyrovnat. Jelikož se vše, co bylo Bohem posvěceno, stává součástí Jeho samotného, a jelikož Bůh vždy představoval v židovské (a poté i v křesťanské) kultuře nejvyšší možnou autoritu, byla v židovské kultuře brána neposkvrněnost manželského života mnohem vážněji než v kultuře řecko-římské. Jako příklad se dá užit skutečnost, že zatímco v Řecku nebo v Římě byla žena za nevěru potrestána tím, že ji manžel zapudil, v zemích osídlených židovskými kmeny byla žena ukamenována. Jiným příkladem je, že židovští chlapi byli nabádáni, aby si až do svatby uchovali panictví a aby se během života vyvarovali promiskuity (Žádná z izraelských dcer se nezasvětila smilstvu; ani žádný z izraelských synů se nezasvětil smilstvu. - Deuteronomium 23,18). Naproti tomu řečtí, a především římské chlapi měli v této oblasti často větší volnost.²²

Máme-li popsat, jakou roli tyto tři zmiňované kultury přesně hrály ve zformování moderní Evropy, vše se dá stručně shrnout tak, že řecká kultura ovlivnila vznik římské kultury, která poté přijala náboženství, které bylo vlastně odvětvím starověkého judaismu, a zorganizovala jej do podoby, jakou má toto náboženství dodnes. Tradiční západoevropská společnost, a s ní i západoevropská rodina, vznikla jak vlivem tohoto náboženství, tak i vlivem před-křesťanské římské kultury, kdy se s rozšiřováním starověké římské říše šířila po Evropě filozofie, způsob společenské/politické organizace, umělecký styl i jiné prvky antické kultury, které se poté smísily s ostatními západoevropskými kulturami a ovlivnily tak jejich budoucí vývoj. O několik staletí později pak státy, které se zrodily z tohoto smíšení kulturních prvků, ovlivnily vývoj některých východoevropských národů.

²² Sexuální život v Římě; Géraldine Puccini-Delbeyová; nakladatelství Levné knihy; Praha 2009; ISBN 978-80-7309-678-6

Když hovoříme o tradiční rodině, je nutno podotknout, že pojem „rodina“ je v této situaci nevhodný, neboť na základě historických dokumentů je jasné, že by mnohem vhodnější bylo užívat slovo „domácnost“. V minulosti totiž platilo, že pán domu není vázán povinností postarat se jen o své pokrevní příbuzné (nebo příbuzné získané skrze sňatek), ale i o lidi, kteří se podíleli na péči o jeho domácnost/hospodářství – tedy o služebnictvo, čeledě, učedníky apod. Když v minulosti někdo nastoupil u nějaké rodiny do služby nebo do učení, do oné rodiny se nastěhoval a žil s ní, dokud nebyl propuštěn ze služby nebo nezemřel, přičemž jídlo a oblečení, které dostával, pocházelo z rodinných zdrojů. Tím, že pán domu vzal své služebníky/učedníky pod svou střechu, kde je živil a šatil výměnou za jejich podílení se na každodenním chodu domácnosti, je v podstatě adoptoval. Všichni členové domácnosti byli zároveň členy rodiny, protože hlavní funkcí tradiční rodiny bylo opečovávat, spravovat, zachovat a pokud možno rozšiřovat movitý i nemovitý majetek, který rodina vlastnila a předávala si jej z generace na generaci, a v případě správy hospodářství hrálo služebnictvo nebo čeládka v tomto procesu významnou roli. Stejně významná byla i role učedníka, který se učil řemeslu, neboť dovednosti, zkušenosti a tradice jsou skoro stejně důležité jako hmotný majetek, a tím, že mistr svému žákovi předával své vědomosti, zajišťoval pokračování tradice, jejíž součástí byl. V případě, že neměl syna, navíc mohl mistr zachovat svůj majetek tím, že by jej odkázal svému učedníkovi.²³

Kromě toho, že tradiční domácnost zahrnovala rodinu i lidi, které rodina zaměstnávala, ve srovnání s moderní domácností se často potýkala s vyšší úmrtností. Lidé se dožívali nižšího věku (ženy i děti často umírali při porodu, kvůli tehdy nízké úrovni lékařské péče byla většina nemocí a zranění smrtelných), což však kompenzovala vyšší porodnost, kdy si manželské páry často pořizovali více než tři děti (průměrný počet závisel na ekonomické situaci rodiny – lidé si málokdy pořizovali/nechávali více dětí, než dokázali uživit, přebytečné děti byly často odkládány). Navíc bylo běžné, že lidé, především dívky, uzavírali manželství ve chvíli, kdy dosáhli pohlavní dospělosti, tedy mezi třináctým až šestnáctým rokem života. Při volbě životního partnera měly děti jen velmi malý, nebo vůbec žádný

²³ Rodina jako instituce a vztahová síť; Oldřich Matoušek; Sociologické nakladatelství; Praha 1993; ISBN 80-901424-7-8; str. 29-32

prostor. Svatba byla často naplánována na základě dohody mezi rodinou ženicha a rodinou nevěsty, rozhodující roli při výběru partnera hrály společenské a ekonomické faktory.

Manželství byla celoživotní záležitost, přičemž muž mohl mít pouze jednu manželku, tak jako žena mohla mít pouze jednoho manžela. Manželova osobní čest byla úzce spojena s věrností jeho ženy, proto když muž zjistil, že je mu jeho žena nevěrná, mohl ji zapudit. Na druhou stranu, přestože muž mohl mít pouze jednu manželku, především mezi šlechtou bylo běžné, že měl alespoň jednu milenku, přestože to církve oficiálně neschvalovala. Přestože manželství bylo oficiálně nezrušitelné, existovaly už tehdy legální důvody k rozvodu jak pro muže, tak i pro ženy. Žena se mohla se svým manželem rozvést, pokud byl impotentní, muž se mohl se svou ženou rozvést, pokud byla neplodná. Jiným přijatelným důvodem ke zrušení manželství bylo zjištění, že jeden z manželů trpí duševní poruchou, o které druhý z manželů před svatbou nevěděl. Pouze manžel se mohl rozvést se svou ženou v případě nevěry.

V životě dětí byla rodina nejen institucí, ve které se jim dostávalo výchovy, ale i vzdělání a přípravy na budoucí povolání (v případě řemeslnického nebo kněžského povolání byly tyto přípravy uskutečněny mimo vlastní rodinu). V jedné domácnosti spolu obvykle žili až tři generace, přičemž manželský pár se staral o manželovy rodiče. Dětství bylo v životě relativně krátkým obdobím, obvykle se lidé povinností dospělých členů domácnosti ujímali už v osmi letech. Na zajištění obživy se obvykle podílela celá rodina, převážně její mužští členové (nejaktivněji se ženy zapojovaly do práce na venkově).²⁴

Navzdory všeobecně rozšířené představě, v dobách tradiční rodiny ženy mohly pracovat. Už od středověku existovala povolání považována za vhodná pouze pro ženy, nebo vhodná více pro ženy, než pro muže (porodnictví, šití, vyšívání apod.). Některé práce byly navíc uznávány za vhodné pro obě pohlaví. To, jaké druhy majetku mohla žena dědit, vlastnit a spravovat se lišilo v závislosti na území a historickém období. Právo ženy vydělávat vlastní peníze vycházelo hlavně z rizika ovdovění. Ačkoli byla vdaná žena živena svým manželem, její manžel mohl kdykoli zemřít, proto nebylo moudré, aby žena byla na svém muži ekonomicky závislá příliš, především v chudých rodinách (jinými slovy v rodinách, kde

²⁴ Rodina jako instituce a vztahová síť; Oldřich Matoušek; Sociologické nakladatelství; Praha 1993; ISBN 80-901424-7-8; str. 11-13

manžel/otec nevlastnil moc majetku k odkázání), kam patřili hlavně rolníci a (někteří) řemeslníci. Podle Tomáše Akvinského, jednoho z nejvlivnějších středověkých filozofů, by žena měla mít právo nabývat vlastní majetek, neboť soukromé vlastnický je součástí přirozeného zákona. Nutno však podotknouti, že zároveň upozorňuje, že by výdělečná činnost neměla ženě bránit v naplnění jejího mateřství. Být matkou bylo považováno za největší požehnání, jaké může ženě být dáno (zde nelze podceňovat vliv kultu panny Marie), proto bylo považováno za špatné, pokud nejen žena kvůli práci zanedbává své mateřské povinnosti, ale i pokud je ženě bráněno v těchto povinnostech tím, že je přímo nucena věnovat většinu času práci.²⁵

Podobně jako v Řecku i v Římě, rozdělení mezi rolí mužů a žen ve společnosti bylo takové, že mužům byla tradičně vyhrazena účast ve veřejném (politickém) prostoru, zatímco úlohou ženy byla správa soukromého (domácího) života rodiny. Tato úloha byla úzce spojena s úlohou mateřskou, neboť matka byla pro dítě osobou, jež v něm probouzela a pěstovala zájem o jeho rodnou kulturu. Domácnost byla totiž místem, kde se nejčastěji provozovaly lidové tradice, zvyky a obyčeje, a jelikož měla žena na starosti vedení domácnosti, bylo přirozeně součástí jejích povinností dohlížet i na to aby se tyto zvyky dodržovaly.²⁶

Moderní západoevropská rodina, jejíž vznik je výsledkem kombinace změn ve společnosti způsobených svržením monarchií a jejich nahrazením demokracií, průmyslovou revolucí a následnou industrializací Evropy, dvou vln ženského hnutí za rovnoprávnost, a před a po druhé světové válce i sérii ostatních liberalistických hnutí, je protikladem tradiční rodiny v mnoha ohledech.

Ekonomická funkce v manželství stále přetrvává, v současnosti se však za jeho dominantní funkci považuje funkce citová, protože při výběru partnera kromě majetku a společenského

²⁵ Prává a nepravá emancipace žen; Augustin Rösler; Cyrillo-Methodějská knihtiskárna a nakladatelství V. Kotrba; Praha 1900; ISBN neznámé; str. 29-31

²⁶ Prává a nepravá emancipace žen; Augustin Rösler; Cyrillo-Methodějská knihtiskárna a nakladatelství V. Kotrba; Praha 1900; ISBN neznámé; str. 54-55

postavení hraje velkou roli i zalíbení, které člověk ve svém potenciálním partnerovi nalézá.²⁷ Přestože se rodiče mohou nadále angažovat v milostném životě svých dětí, domluvená manželství už nejsou normou a mladí lidé, muži i ženy, si své partnery obvykle vybírají sami. Navíc se ve většině západoevropských států manželství už neomezuje pouze na heterosexuální páry. Zvýšil se věk uzavření sňatku a snížil se počet narozených dětí. Díky zvýšené kvalitě hygieny a zdravotní péče se navíc lidé často dožívají vysokého věku, přičemž úmrtnost nemluvňat a novopečených matek se stala méně pravděpodobnou. Domácnost běžně obývají pouze základní členové rodiny - manželský pár, jejich děti a někdy i rodiče jednoho nebo obou manželů.

Role živitele rodiny už nemusí být nutně vyhrazena jen mužským členům domácnosti, mužské i ženské role v jak soukromém, tak i veřejném životě rodiny, nejsou jasně vyhrazené, každá domácnost má své vlastní uspořádání.

Přestože dospělí lidé stále pečují o své rodiče, mají dnes možnost svěřit je do péče veřejných institucí, nebo pro ně najímat pečovatelské služby. Částečný nebo úplný převod pečovatelských povinností na veřejné instituce nebo pečovatelské služby je též možný i v péči o děti (v tradičních dobách bylo převádění péče o dítě na jinou, než příbuznou osobu, umožněno pouze rodinám dosti zámožným na to, aby mohly zaměstnávat chůvy/kojné; v moderních Evropských státech je najímání svým způsobem podobných služeb umožněno i rodinám s nízkým příjmem, především zásluhou systému státní sociální podpory). Zatímco v tradiční společnosti bylo dítě obvykle celý život vychováváno a vzděláváno pouze svou rodinou (s výjimkou rodin, které si mohly dovolit najímat soukromé učitele), zavedením povinné školní docházky v osmnáctém století a postupným rozvojem školství, rodiny převedly část vzdělávací i výchovné role na vykonavatele učitelské profese. Kromě tradiční koncepce rodičovské autonomie, založené na právu a povinnosti rodičů přenášet na děti své osobní hodnoty i ideje všemi prostředky, které uznají za vhodné, jakož na právu a povinnosti zamezovat dětem seznamovat se s idejemi a hodnotami, které považují za špatné, se nyní v západoevropské společnosti běžně vyskytuje i liberální koncepce, vycházející z úsilí

²⁷ Sociologie rodiny; Ivo Možný; Sociologické Nakladatelství (SLON); Praha 1999; ISBN 80-85850-75-3; str.

rodičů podporovat dítě, aby se samo rozhodlo, jaké hodnoty bude v životě vyznávat a jaké ideje následovat, zrovna tak jako jej chránit před vším, co by mohlo ohrozit jeho osobní rozvoj. Tradiční koncepce je dnes navíc omezována úmluvami o právech dítěte.²⁸

Podle současných zákonů je člověk považován za dospělého až po dosažení minimálně osmnácti let, i po dosažení plnoletosti však může nadále žít oprostěn od jakékoli zodpovědnosti, podobně jako v době své nezletilosti, pokud je po materiální stránce dostatečně zajištěn. Čas, kdy člověk přebírá povinnosti dospělých, je tedy víceméně nezávislý na věku.²⁹

Dalším rozdílem mezi tradiční a moderní rodinou, který se dá považovat za opravdu podstatným, je, že zatímco v tradiční společnosti byla rodina považována za soukromou instituci, do které stát oficiálně neměl zasahovat, dnes rodina spadá pod státní dohled, kdy se stát aktivně zapojuje do ovlivňování fungování rodiny prostřednictvím institucí i zákonů. V tradičních dobách na fungování rodiny dohlížela církev, neboť posvátnost manželského svazku, jakož i důležitost role, kterou tehdy rodina hrála v náboženské výchově svých dětí, činila z manželských i rodinných problémů církevní záležitosti.³⁰ Je třeba podotknout, že zahrnutí rodiny do státní sféry je jedním z cílů, které si vytyčila některá z předních feministických hnutí. Na otázku proč, bude odpovězeno později.

5.2. VZTAH MEZI RODINOU A KŘESŤANSTVÍM

V křesťanství, tak jako v náboženství všeobecně, je nesmírně důležité, aby v lidské společnosti panoval řád, který je v souladu s Boží Vůlí. Žít, tak jak si to přeje Bůh, znamená žít správně, protože Bůh stvořil veškerý život a Bůh jej také uvedl do pohybu, proto je Bůh

²⁸ Sociologie rodiny; Ivo Možný; Sociologické Nakladatelství (SLON); Praha 1999; ISBN 80-85850-75-3; str. 133

²⁹ Rodina jako instituce a vztahová síť; Oldřich Matoušek; Sociologické nakladatelství; Praha 1993; ISBN 80-901424-7-8; str. 14-15

³⁰ cardozolawreview.com

jediný, kdo skutečně ví, co je třeba činit, aby vše mohlo dobře fungovat. Bez ohledu na změny, kterými křesťanství během své existence procházelo, lidé, kteří se k němu hlásili, se při určování toho, co je správné a co špatné, vždy opírali o bibli. Nakonec, bible je příběhem o vztahu mezi Člověkem a Bohem; příběhem o tom, jak Bůh dal Člověku život a jak jej poté doprovázel na cestě tímto životem. Během své cesty se Člověk dopustil mnoha chyb, a ačkoli se na něj Bůh za to rozhněval, nakonec mu vždy dokázal odpustit. Vrcholem jeho odpuštění přitom bylo, že Člověku buď osobně, nebo skrze některého ze svých zástupců poradil, co musí udělat, aby se v budoucnu vyvaroval podobných chyb. V tomto směru se dá bible přirovnat k příběhu o vztahu rodiče a dítěte; bez ohledu na to, kolikrát dítě svého rodiče zklame, rodič jej nikdy nepřestane mít rád a vždy se mu snaží pomoci stát se pořádným člověkem. Proto je bible pro křesťany tak důležitá; protože každý křesťan je dítětem Boha a čtením bible v podstatě osobně prožívá chvíli, kdy mu jeho „otec“ (Bůh) udílí poučení a rady do života. Tyto rady se pochopitelně týkaly i rodinného života.

Už od počátku se křesťanství k rodině stavělo dvěma protikladnými způsoby. Na jedné straně byla rodina překážkou ve službě Bohu, neboť člověk by se měl Bohu oddat celým svým tělem, myslí i duší, aby mu mohl být dobrým služebníkem. Pokud se chce člověk o sebe dělit s jinými lidmi nebo se odevzdat někomu jinému než Bohu, jeho láska k Bohu není skutečná. Takovýto postoj byl důvodem pro vznik mnoha křesťanských řádů, jehož členové strávili celý život v klášteře nebo v opatství, izolovaní od zbytku světa. Avšak na druhou stranu, manželství je instituce zřízená Bohem, neboť Bůh stvořil ženu, aby ji dal muži jako družku, a vše, co Bůh stvořil, je dobré.³¹ Navíc je možné tvrdit, že služba Bohu a péče o rodinu se nijak navzájem nevyklučují, neboť povinností křesťanských rodičů je vést své děti k uctívání Boha a Ježíše Krista, navíc přivést na svět dítě, znamená dát život člověku, který bude po smrti svých rodičů pokračovat v křesťanské tradici a učinit ji tak věčnou.

V předchozí podkapitole už bylo zmíněno, že model rodiny, kde muž představuje nejvyšší autoritu, nebyl křesťanským vynálezem, je však pravdou, že bible obsahuje pasáže nasvědčující, že takovéto rodinné uspořádání bylo nařízeno přímo Bohem ([Bůh] Ženě řekl:

³¹ Rodina jako instituce a vztahová síť; Oldřich Matoušek; Sociologické nakladatelství; Praha 1993; ISBN 80-901424-7-8; str. 12

„Rozmnožím útrapy tvého těhotenství, své děti budeš rodit v bolestech. Po muži budeš dychtivě toužit, on ti však bude poroučet.“ (Genesis 3:16). Nedá se však tvrdit, že manželství, tak jak si jej podle bible přeje Bůh, je institucí, kde by žena měla být svým mužem utlačována. Bůh totiž dal muži ženu ne jako služku, ale jako životní partnerku. Důkazy lze nalézt jak ve Starém, tak i v Novém zákoně:

- I řekl Hospodin Bůh: „Není dobré, aby člověk byl sám. Učiním mu pomoc jemu rovnou.“ Když vytvořil Hospodin Bůh ze země všechnu polní zvěř a všechno nebeské ptactvo, přivedl je k člověku, aby viděl, jak je nazve. Každý živý tvor se měl jmenovat podle toho, jak jej nazve. Člověk tedy pojmenoval všechna zvířata a nebeské ptactvo i všechnu polní zvěř. Ale pro člověka se nenašla pomoc jemu rovná. I uvedl Hospodin Bůh na člověka mrákotu, až usnul. Vzal jedno z jeho žeber a uzavřel to místo masem. A Hospodin Bůh utvořil z žebra, které vzal z člověka, ženu a přivedl ji k němu. Člověk zvolal: „Toto je kost z mých kostí a tělo z mého těla! Ať muženou se nazývá, vždyť z muže vzata jest.“ Proto opustí muž svého otce i matku a přilne ke své ženě a stanou se jedním tělem. (Genesis 1:18-24)

- Tehdy za ním přišli farizeové a pokoušeli ho: „Smí člověk z jakéhokoli důvodu zapudit manželku?“ „Copak jste nečetli,“ odpověděl jim, „že Stvořitel je od počátku ‚učinil jako muže a ženu‘ a řekl: ‚Proto muž opustí otce i matku, přilne ke své manželce a ti dva budou jedno tělo‘? A tak už nejsou dva, ale jedno tělo. Co Bůh spojil, člověče nerozděluj.“ (Matouš 19:3-6)

V Listu Koloským, za jehož autora je považován apoštol Pavel, lze nalézt radu jak vést rodinný život, který je z křesťanského hlediska ideální, neboť v něm panuje spravedlivý řád: „Ženy, *poddávejte se svým mužům, jak se v Pánu sluší. Muži, milujte své ženy a nebuďte k nim hrubí. Děti, poslouvejte vždy své rodiče - tak se to Pánu líbí. Otcové, nepřivádějte své děti svým hněvem k zoufalství. Služebníci, poslouvejte vždy své pozemské pány. Neslužte naoko jako ti, kdo se chtějí zalíbit lidem, ale s upřímným srdcem a z úcty k Pánu. Cokoli děláte, číňte to celou duší, jako Pánu, a ne lidem. Vězte, že vaší odplatou bude dědictví od Pána; a Pán, jemuž sloužíte, je Kristus. Odplata nespravedlivých však bude odpovídat jejich nespravedlnosti. Bůh nestrání nikomu.*“ (List Koloským 3:18-25)

Spravedlnost tohoto uspořádání rodiny spočívá v tom, že ačkoli některé osoby v ní mají větší autoritu než ostatní, jsou povinny svou moc nezneužívat a oplácet ostatním členům domácnosti jejich uctivost laskavostí. V podstatě je tato podoba rodiny jakýmsi druhem vzájemně prospěšné dohody. Muži ochraňují a zabezpečují své manželky, ženy to svým manželům oplácejí svou oddaností. Na podobném principu je založen i vztah mezi rodiči a dětmi, zrovna tak jako vztah mezi pánem a služebníkem.

Manželství je svazek posvěcený Bohem, a proto je třeba na něj nahlížet s vážností a úctou. Takovýto přístup dá manželství stabilitu a umožní mu být skutečným základem pro kvalitní rodinný život. Muž je živitelem rodiny, proto je správné, aby se v rodině těšil vážností. Jeho žena mu má být poslušnou a oddanou družkou a on s ní na oplátku má jednat laskavě a spravedlivě, podobně jako se svými dětmi, které si svého otce i své matky musí vážit a uznávat jejich moudrost i přirozenou autoritu. Úcta k rodičům je druhým z Deseti Příkázání, což jenom potvrzuje, že se jedná o obzvláště důležité pravidlo pro život v souladu s Boží vůlí. Jak je nám v bibli neustále vysvětlováno, Bůh lidstvo miluje a záleží mu na tom, aby všichni lidé byli šťastní, proto jim dal skrze slova proroků a jejich učedníků zákony, které jsou vlastně návodem jak si zajistit šťastný život. Rodina fungující v souladu s Božími zákony je zárukou šťastného a bohatého života, protože v ní panuje pokoj a pořádek.

Na základě všeho, co bylo dosud v této podkapitole probráno, lze tedy křesťanské pojetí rodiny shrnout takto: **1)** rodina je institucí založenou na partnerství mezi mužem a ženou, **2)** jak otec, tak i matka představují v rodině autoritu, kterou jsou jejich děti povinny respektovat, **3)** manželství a rodinný život vůbec by měly být založeny na lásce a vzájemném porozumění, nikoli na útlaku a krutosti.

Třetí bod tohoto shrnutí je důležitý především proto, že potvrzuje správnost udělení práva ženám odejít od svých manželů, nebo dětem od svých rodičů, pokud s nimi zacházejí hrubě. Pokud je totiž v bibli zřetelně upozorněno, že chování, které je dnes označováno jako týrání partnera nebo týrání dětí, je Bohu nelibé, lze z tohoto upozornění logicky odvodit, že rodina, v níž se takové chování objevuje, ztrácí svůj posvátný charakter díky tomu, že se Bohu znelíbila, a proto nelze považovat za špatné, když se v takovém vztahu žena vzepře svému muži, nebo dítě svým rodičům.

Pokud tedy bible nahlíží pozitivně na ochranu žen (i dětí) před týráním i na roli ženy v manželství jako mužovy partnerky, je jasné, že křesťanství a feministickou ideologii nelze považovat za naprosté protiklady. Nějaké rozdíly tu však přece jen jsou, nejen ohledně feminismu, ale i homosexuality.

V bibli lze totiž nalézt pasáže, které odmítají představu, že by žena mohla být zcela emancipovaná, natož aby v rodině hrála vedoucí roli. Jak připomíná apoštol Pavel svému žáku Timoteovi: *„Žena ať přijímá vyučování tiše a s veškerou poslušností. Nestřím, aby žena poučovala nebo sekýrovala manžela. Ať je raději tiše, vždyť první byl stvořen Adam, teprve potom Eva. A nebyl to Adam, kdo se nechal svést, ale jeho žena byla svedena a padla do hříchu. V jejím mateřství je ovšem záchrana - její i všech těch, kdo vedou rozumný život ve víře, lásce a svatosti.“* První list Timoteovi 2:11-15.

Pokud jde o postoj bible k homosexualitě, není pochyb, že tyto dvě pasáže hovoří za vše:

- Nebudeš obcovat s mužem jako s ženou. Je to ohavnost. (Leviticus 18:22)
- Kdyby muž spal s mužem jako s ženou, oba se dopustili ohavnosti; musejí zemřít, jejich krev padni na ně. (Leviticus 20:13)

Ale pokud bible tak jasně odsuzuje homosexualitu jako špatnou, a pokud je v ní nařizováno, aby žena zastávala pasivní úlohu, respektive aby byla ženě vyhrazena pouze rodičovská autorita, proč některé protestantské církve povolily, aby v nich vedoucí (kněžskou) úlohu zastávaly jak ženy, tak i homosexuálové? Copak by se dobrý křesťan neměl zcela řídit biblií?

Ano, měl by. Má to však háček. Bible je kniha složená z textů, jež byly sepsány před třemi až dvěma tisíciletími, tedy pro společnost a historické období, které již neexistují. Svět se od té doby změnil, což znamená, že to, co bylo dobré v dobách, kdy biblické texty vznikaly, nemusí být dobré dnes. Vezměme si například otroctví. Některé z nejvýznamnějších biblických postav vlastní otroky a nikde se v bibli nepíše, že otroctví je špatné. Avšak v dnešní době je otroctví odsuzováno, nejen zastánci liberalismu, ale i křesťanskými církvemi. Způsob, jak lidé vnímají morální hodnotu svého jednání, je jiný, než byl před tisíciletími, protože moderní lidé mají jiné vědomosti i životní zkušenosti, než měli jejich

předkové. Jelikož se lidé a společnost mění, náboženství se musí změnit také, aby se pro společnost nestalo jen souhrnem prázdných rituálů, jejichž význam už dávno pominul. Důvodem, proč byl Ježíš tolik nenáviděn židovskými kněžími, bylo, že přinášel do svého náboženství změnu. Nezavrhoval starozákonní texty, ani je nijak nekritizoval, ale dával jim nový význam, vykládal je tak, aby mohly lidem lépe pomoci.

Ať už se podíváme do bible, na moment kdy Mojžíš předal svému lidu Desatero přikázání, nebo když Ježíš kázal své učení; ať už se podíváme do historie, kdy císař Konstantin smísil křesťanství s pohanskou symbolikou, kdy se konaly různé koncily nebo kdy intelektuálové jako Martin Luther, Jan Kalvín, nebo Jan Hus pokládali základy nových církví, všude lze nalézt důkazy, že takzvaná Abraháмова víra, v níž mají judaismus i křesťanství svůj původ, za celou svou existenci nebyla stejná; měnila se, vyvíjela a přizpůsobovala době. Pokud bychom se na zmiňované historické momenty podívali zblízka, zjistili bychom, že právě díky těmto změnám se křesťanství mohlo rozšířit a udržet téměř po celém světě. Změna křesťanství neškodí, protože je součástí jeho existence. A pokud mu tato změna umožňuje lépe oslovit a pomáhat co nejvíce lidem, pak je morálně v pořádku, pokud je tato změna přijata. I v případě, že se tato změna týká označení některých biblických veršů za pro dnešní dobu bezvýznamné a tudíž nezasluhující tolik vážnosti jako ostatní. Důkazem, že tyto myšlenky nejsou pouhou subjektivní úvahou, jsou změny, kterými od 20. století křesťanství prochází, a to doslova s požehnáním církevních představitelů (včetně už několikrát zmiňovaného přijímání žen i homosexuálů do kněžských řad, alespoň v některých církvích).

Je pravda, že v některých církvích panují pro nastolení určitých druhů změn lepší podmínky, než v ostatních, a to, zda se tato situace změní, ukáže jen čas.

5.3. VZTAH MEZI RODINOU A FEMINISMEM

Ačkoli se ne všechny feministické skupiny shodují ve svém pohledu na rodinu, manželství i mateřství, všechny uznávají rodinu jako prostředí, v němž je formována identita ženy v době jejího dětství. To, jaké dívka dostávala od rodiny oblečení a hračky, jaké slovní výrazy nebo druhy chování jí byly v rodině zakazovány, nebo které činnosti a vědomosti jí byly

zpřístupňovány, nebo naopak zapovídány, to vše (z feministického pohledu) určuje, jak bude dívka v budoucnu své pohlaví vnímat.³² Z těchto důvodů se mimo jiné některé feministické skupiny ve svém úsilí o potlačení genderových stereotypů zaměřují i na potlačení prodeje předmětů určených pro děti, které tyto stereotypy podporují. Možná nejslavnějším případem je případ z července roku 1992, kdy společnost Mattel čelila kritice ze strany American Association of University Women (Americké Asociace Univerzitních Žen) kvůli tomu, že uvedla na trh mluvící panenku Barbie, která říkala, že „matematika je těžká.“

Jak už bylo řečeno, zásadní rozdíl mezi křesťanským a feministickým pojetím rodiny je, že feminismus vychází z přesvědčení, že rodina by měla být institucí spadající pod stát. Jako důvody uvádějí, že rodina není přirozeným uspořádáním, ale společenskou institucí vytvořenou civilizací a jejími zákony. Jelikož stát je původcem této instituce a jelikož je v jeho zájmu hrát roli v rozvoji svých občanů jak současných, tak i budoucích, nelze stát vyloučit z řízení záležitostí rodin, které ho tvoří.³³

Příčina přístupu feminismu k rodině jako k veřejné (politické) instituci, vychází z rozdílů, jaké žena může mít v soukromé a veřejné sféře. I přes dosažení společenských změn, v západoevropských i podobných společnostech stále existují nerovnosti mezi pohlavími. Pokud je rodina politickou institucí, je stát povinen se těmito záležitostem věnovat, což umožňuje rychlejší prosazování změn v této situaci.

Někteří odpůrci představy rodiny jako politické instituce namítají, že rodina nemůže být takto vnímána, protože typické rysy politického jednání, jakými jsou například střet zájmů nebo boj o moc, se v (normální) rodině nevyskytují. Jiní odpůrci nejčastěji argumentují, že zakládání rodiny (hledání partnera a plození dětí), ale i přesně vymezené rozdělení rolí v rodině, je přirozeným jevem, neboť ženy jsou fyzicky lépe vybaveny pro péči o děti, zatímco muži více oplývají vlastnostmi potřebnými k získávání obživy (nebo k boji). Dále také tvrdí, že tyto biologické rozdíly jsou úzce spojeny s psychologickými vlastnostmi mužů

³² Ružový a modrý svet: Rodové stereotypy a ich dôsledky; Jana Cviková a Jana Juráňová (editorky); Občan a demokracia, Záujmové združenie žien Aspekt; Bratislava 2003; ISBN 80-89140-02-5

³³ plato.stanford.edu

i žen, neboť lidská mysl (tak jako mysl každého živého tvora) je naprogramována, aby co nejlépe využila vrozené vlastnosti těla, které ovládá. Proto ženy mají takřkajíc od přírody ve svém chování i způsobu uvažování silnější sklony k ochraně a péči, zatímco muži mají sklony k lovu a k boji.

Feminismus se při hledání argumentů proti těmto tvrzením nejčastěji opírá o sociální konstruktivismus a feministickou literární teorii, konkrétněji o americké feministické hnutí, které je na této teorii založeno – diferenční feminismus. Sociální konstruktivismus vychází z naprostého popírání existence jakéhokoli zásadního rozdílu mezi mužskou a ženskou fyziologií, která by vysvětlovala společenské rozdíly mezi oběma pohlavími. Naopak vychází z přesvědčení, že genderové rozdíly nejsou příčinou, ale následkem společenských nerovností. Diferenční feminismus na druhou stranu uznává, že existují jak biologické, tak i psychologické rozdíly mezi muži a ženami. Zároveň však upozorňuje, že to jak jsou tyto vlastnosti hodnoceny, je úzce závislé na způsobu, jak jsou oceňovány. Ženy by podle diferenčního feminismu měly být povzbuzovány, aby nezhazovaly své přirozené vlastnosti, ale naopak je s hrdostí přijímaly, tím že jim veřejnost bude dávat najevo, že si těchto vlastností váží. Mezi navrhovanými způsoby, jak dát ženám najevo ocenění, například jejich vrozené touhy pečovat o děti, je například upravení pracovního poměru pro ženy tak, aby měly více času na své děti, nebo udělování ženám platu za péči o domácnost a výchovu dětí.

6. ZÁVĚR

Na základě všech informací, které jsme shromáždili v předchozích kapitolách, se rozdíl mezi genderovými studii a rodinnými studii dá shrnout tak, že genderová studia jsou vědou usilující o odstranění genderových předsudků i stereotypů. Vycházejí z liberalistických ideologií, neboť ve jménu jejich prosazení vznikla. Rodinná studia se naopak zaměřují na pomáhání rodinné instituci v naplnění její základních úloh, tím, že hledají způsoby, jak odstranit, nebo alespoň zmírnit ekonomické či vztahové problémy, postarat se o prevenci těchto problémů nebo zkvalitnit životní úroveň a citové vazby v rodinách.

Zatímco genderová studia se při studiu rodiny zaměřují na vliv, který rodina má jakožto prostředí k utváření genderové identity, rodinná studia se zajímají o roli, jakou rodina hraje v celoživotním rozvoji člověka po všech jeho stránkách (morální, citové, duchovní, ekonomické atd.). Jinými slovy, studium rodiny má v rodinných studiích daleko obecnější charakter, než v případě genderových studií. Jak už bylo zmíněno, genderová studia jsou vzhledem ke svému zaměření nejčastěji užívána liberalistickými hnutími, především feminismem, zatímco rodinná studia lze považovat za z ideologického hlediska neutrální, tedy vhodné k užívání v jak liberalistických, tak i konzervativních organizacích či institucích. Kvůli této skutečnosti, společně s hlavním cílem výzkumů z nich vycházejících, mohou být rodinná studia vyučována na ateistických, neutrálních i náboženských školách, včetně škol spadajících pod náboženské skupiny, které chovají skeptický nebo odmítavý přístup k liberalistickým ideologiím. Otázka, zda lze genderová studia označit za hrozbu pro křesťanskou morálku, již byla probrána a víceméně uzavřena v páté kapitole.

Protože je utváření genderové identity součástí lidského rozvoje, a vezmeme-li v úvahu skutečnost, že některá liberalistická hnutí ve svém úsilí dosáhnout společenských změn zahrnují i rodiny, je možné považovat genderová i rodinná studia za v některých případech slučitelné.

ZDROJE

Literatura

- 1) Bible: Český ekumenický překlad; Česká biblická společnost; Praha 2007; ISBN 978-80-85810-59-2
- 2) Cullen-DuPont Kathryn and col.; The Encyclopedia of Women's History in America; Da Capo Press; New York 1998; ISBN 0-306-80868-4
- 3) Cviková Jana a Juráňová Jana (editorky); Ružový a modrý svet: Rodové stereotypy a ich dôsledky; Občan a demokracia, Záujmové združenie žien Aspekt; Bratislava 2003; ISBN 80-89140-02-5
- 4) Goldstein Carolyn; Creating Consumers: Home Economists in Twentieth-Century America; University of North Carolina Press; Chapel Hill 2012; ISBN: 978-0-8078-3553-1
- 5) Hajnal John; Age At Marriage and Propotriion Marrying; Population Studies; 1953; ročník 7; číslo 2; ISSN 0032-4728
- 6) Hašková Hana, Křížková Alena, Linková Marcela (editorky.); Mnohohlasem: Vyjednávání ženských prostorů po roce 1989; Sociologický ústav Akademie věd ČR; Praha 2006; ISBN: 80-7330-101-6
- 7) Janošová Pavlína; Dívčí a chlapecká identita: vývoj a úskalí; Nakladatelství Grada; Praha 2008; ISBN: 978-80-247-2284-9
- 8) Jirsová Barbara; Filozofická čítanka; nakladatelství S & M; Praha 1994; ISBN 80-901387-4-8
- 9) Koldinská Kristina; Gender a sociální právo: rovnost mezi muži a ženami v sociálněprávních souvislostech; nakladatelství C.H. Beck; Praha 2010; ISBN 978-80-7400-343-1
- 10) Matoušek Oldřich; Rodina jako instituce a vztahová síť; Sociologické nakladatelství; Praha 1993; ISBN 80-901424-7-8
- 11) Možný Ivo; Sociologie rodiny; Sociologické Nakladatelství (SLON); Praha 1999; ISBN: 80-85850-75-3

- 12) Oates-Indruchová Libora; Dívčí válka s ideologií: Klasické texty angloamerického feministického myšlení; Sociologické nakladatelství (SLON); Praha 1998; ISBN 80-85850-67-2
- 13) Puccini-Delbeyová Géraldine; Sexuální život v Římě; nakladatelství Levné knihy; Praha 2009; ISBN 978-80-7309-678-6
- 14) Rösler Augustin; Prává a nepravá emancipace žen; Cyrillo-Methodějská knihtiskárna a nakladatelství V. Kotrba; Praha 1900; ISBN neznámé
- 15) Šimíčková-Čížková Jitka a kol.; Přehled vývojové psychologie; Ostravská univerzita; Olomouc 2005; ISBN 80-244-0629-2
- 16) Winston Robert (hlavní redaktor); Člověk: Obrazová encyklopedie lidstva; nakladatelství Euromedia Group k.s. – Knižní klub; Praha 2005; ISBN 80-242-1455-5

Internetové stránky

- 1) cardozolawreview.com
- 2) ec.europa.eu
- 3) familycenter.byu.edu
- 4) plato.stanford.edu
- 5) snoubenci.ascczech.cz
- 6) www.canonandculture.com
- 7) www.catholicculture.org
- 8) www.peregrini.cz
- 9) www.psp.cz
- 10) www.stridavka.cz